

Rapport
deputaten eredienst GKv
en
commissie Interkerkelijke
Stichting voor het kerklied NGK

**Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Goes 2020 en
Landelijke Vergadering Zeewolde 2019**

Inhoudsopgave

1	Missie	3
2	Opdracht	3
	2.1 Besluiten deputaten eredienst door GS Meppel	3
	2.2 Opdracht van de Landelijke Vergadering voor CISK	4
3.	Verslag van de werkzaamheden	5
	3.1 Verslag van de werkzaamheden - deputaten eredienst	5
	3.2 Verslag van de werkzaamheden - Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied	7
	3.3 DE & CISK	7
4.	Resultaten	8
5.	Bezinning op (het bereiken van) onze doelgroepen	15
6.	Steunpunt Liturgie	16
7.	Deputaten eredienst & Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK)	21
8.	De eerste doopvraag	22
9.	Voorstel besluiten/nieuwe opdracht	25
10.	Financiën	29

Bijlagen

1.	Samenstelling deputaatschap en commissie DE en CISK	30
2.	Antwoord aan Regiegroep op brief 3 juni 2019	30
3.	Financieel overzicht liturgie 2018 en 2019 (jan-aug!)	33
4.	Betreffende Steunpunt Liturgie	34
5.	Advies aangaande het gebruik van nieuwe psalmbewerkingen	40

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschapadministratieve ondersteuning via: dao@gkv.nl. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

1 Missie

De eredienst is het hart van samen kerk zijn. Plaatselijk is de kerkenraad verantwoordelijk voor die erediensten. Landelijk functioneert in de GKv deputaten eredienst (DE) voor advies, informatie, stimulans en materiaal voor de eredienst. Spin in het web daarbij is het Steunpunt Liturgie (SL). Ook Bijbelvertaling valt onder DE. In de NGK valt aandacht voor liturgie onder de Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (CISK).

De liturgische praktijk is de laatste jaren veel diverser geworden. DE en SL hebben als taak de kerken in deze diversiteit en in alle situaties te dienen met gebruiks- en bezinningsmateriaal.

In de afgelopen periode is SL weer een veel gevonden vraagbaak geweest. Meer en meer werden DE leden daar ook bij betrokken. Veel aandacht is besteed aan de toekomst van SL. Met de verhuizing naar Kampen zijn alle betrokken partijen heel blij. Verder kwam het nieuwe Gereformeerde Kerkboek uit en begeleidden we de introductie daarvan in de GKv; een proces dat nog niet is afgerond.

In opdracht van CISK werd een pilot gemaakt rond muziek en moderne media. De beschikbaarheid van moderne media biedt nieuwe mogelijkheden om toerusting langs deze kanalen te laten verlopen. Door het digitaal aanbieden ervan wordt het voor een breed publiek en voor langere tijd beschikbaar. Op deze manier wordt aansluiting gezocht bij een zeer diverse praktijk, met gebruikmaking van kennis en vaardigheden die beschikbaar zijn binnen en buiten onze kerken. De pilot moet eind 2019 klaar zijn.

DE en CISK hebben de laatste anderhalve jaar veel tijd gestoken in het elkaar leren kennen en het ontwikkelen van een gezamenlijke visie op wat we voor kerk & eredienst kunnen betekenen.

2 Opdracht

2.1 Besluiten deputaten eredienst door GS Meppel

Besluit 1:

deputaten liturgie en kerkmuziek decharge te verlenen.

Besluit 2:

de naam van het deputaatschap liturgie en kerkmuziek te veranderen in deputaten eredienst.

Besluit 3:

deputaten eredienst de volgende opdracht te geven:

- a. te functioneren als adres voor nieuwe kerkliederen, nieuw werk te toetsen -waarbij gelet moet worden op liturgische bruikbaarheid, kwaliteit en bijbelse inhoud- en dit bij gunstige beoordeling onder de aandacht van de kerken te brengen;
- b. het initiatief te nemen tot een nieuw lied, in geval van liturgische lacunes of schaarste en aan de komende synode te rapporteren of deze taak een blijvende taak van het deputaatschap kan zijn;
- c. in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan; daarbij o.a. te kijken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming, en te overleggen met ISK.
- d. de synode 2020 te dienen met een voorstel over de toekomst van het Steunpunt Liturgie.

Besluit 4:

deputaten opdracht te geven om door middel van het Steunpunt Liturgie:

- a. de kerken te voorzien van informatie en advies inzake onderwerpen die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd;
- b. het gebruik van het Liedboek 2013 in de GKv verder te bevorderen; daartoe o.a. de informatieavonden over het Liedboek bij de kerken te blijven aanbieden;
- c. de introductie van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek te begeleiden en daarbij duidelijk te maken dat het GK een ten opzichte van het Liedboek aanvullende identiteitsbundel is;
- d. de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten van LB en GK;
- e. literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, van daaruit een handreiking op te stellen die kerken helpt hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan en deze handreiking aan te bieden aan de komende generale synode.

Besluit 5:

deputaten opdracht te geven om:

- a. bij de kerken navraag te doen wat de behoefte is aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk anders dan predikanten, ouderlingen en diakenen;
- b. bij de kerken materiaal te verzamelen dat voor dit doel in plaatselijke situaties gemaakt is;
- c. met behulp van dat materiaal via het Steunpunt Liturgie de kerken te dienen met een handreiking.

Besluit 6:

deputaten verder op te dragen:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan men informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- b. contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen.

Besluit 7:

- a. deputaten een budget te verlenen voor de jaren 2018 – 2020 van €3.600 per jaar (totaal €10.800);
- b. voor het Steunpunt Liturgie een budget te verlenen van €26.400 per jaar (totaal €79.200.).

2.2 Opdracht van de Landelijke Vergadering voor CISK

De Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied heeft als taak:

1. de kerken te vertegenwoordigen in de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied met het oog op de verdere ontwikkeling van het kerklied en vragen van auteursrecht en digitalisering;
2. vanuit de eigen identiteit van de NGK een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van voor de gemeentezang in de kerken bruikbare nieuwe liederen, zowel in ISK-verband als daarbuiten;
3. de kwaliteitsbevordering op het gebied van liturgie, muziek en zang in de gemeenten te stimuleren;
4. Zich in de ISK in te zetten voor een algehele licentieregeling voor alle liedbundels.
5. bij de uitvoering van deze opdracht zoveel mogelijk samen te werken met Deputaten kerkmuziek van de GKv;
6. van deze werkzaamheden verslag uit te brengen aan de kerken met het oog op de volgende Landelijke Vergadering;
7. In geval van opheffing van de Commissie het papieren en digitale archief van de commissie over te dragen aan het Landelijk Archief NGK, een en ander na overleg met de Landelijk Archivariss,

waarbij de kosten voor het toegankelijk maken ten laste komen van de (liquidatie)rekening van de commissie.

3. Verslag van de werkzaamheden

NB: Dit hoofdstuk is geschreven vanuit de opdracht die we kregen van degenen die de synode voorbereiden: "De opdrachten die zijn afgerond en welke nog niet. Houdt hierbij zoveel mogelijk de volgorde van de opdracht aan. Motiveer daarbij waarom een opdracht nog niet is afgerond en of afronding nog wel nodig is."
 We hanteren niet slechts 'afgerond' en 'niet afgerond', maar ook de indeling die bij de nieuwe opdracht gevraagd wordt: structureel of incidenteel.
 Overlap tussen dit en het volgende hoofdstuk (4, resultaten) is daarbij niet te vermijden, hoewel we dat zoveel mogelijk geprobeerd hebben.

3.1 Verslag van de werkzaamheden - deputaten eredienst

Besluit 3

- a. te functioneren als adres voor nieuwe kerkliederen, nieuw werk te toetsen -waarbij gelet moet worden op liturgische bruikbaarheid, kwaliteit en bijbelse inhoud- en dit bij gunstige beoordeling onder de aandacht van de kerken te brengen;

DE kreeg enkele nieuwe liederen voorgelegd. We hebben ze zorgvuldig bekeken en besproken. Om verschillende redenen hadden we niet de vrijmoedigheid deze nieuwe liederen onder de aandacht van de kerken te brengen.

-> Dit is een blijvende opdracht. Het uitgangspunt is dat we dichters/componisten (degenen die nieuwe liederen aandragen) adviseren hun materiaal in te dienen bij de ISK. DE kan daarbij als eerste 'zeef' (check) dienen. Als het gaat om liederen die sterk identiteitsgebonden zijn, kan DE een lied direct aan de kerken presenteren.

- b. het initiatief te nemen tot een nieuw lied, in geval van liturgische lacunes of schaarste en aan de komende synode te rapporteren of deze taak een blijvende taak van het deputaatschap kan zijn;

DE heeft geen lacunes of schaarste gevonden of te horen gekregen. Deze taak hoeft geen blijvende taak van DE te zijn. De taak van DE en Steunpunt ligt veel meer in het wijzen in de veelheid aan bestaande liederen. Ook zonder dat het een opdracht van de synode is, bestaat de mogelijkheid initiatief te nemen tot een nieuw lied.

-> Afgerond.

- c. in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan; daarbij o.a. te kijken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming, en te overleggen met ISK.

Deze taak bleek groter dan gedacht. Er zijn veel nieuwe initiatieven, en met 150 psalmen is er dan ook al snel veel nieuw materiaal. Het is ondoenlijk daar een totaal advies over te geven. In een eerste ronde is een poging gedaan ons te bezinnen over het vele nieuwe materiaal.

De notitie daarover vindt u in bijlage 5.

-> Niet afgerond. DE ziet een taak in het stimuleren tot het gebruiken van de psalmen (wat meer is dan alleen psalmen zingen) en het toerusten van de kerken bij het vele materiaal dat daar in korte tijd voor beschikbaar is gekomen.

- d. de synode 2020 te dienen met een voorstel over de toekomst van het Steunpunt Liturgie.
Zie hoofdstuk 6.4.

-> Afgerond.

Besluit 4

deputaten opdracht te geven om door middel van het Steunpunt Liturgie:

- a. de kerken te voorzien van informatie en advies inzake onderwerpen die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd;

Voor het overzicht van de werkzaamheden van het Steunpunt Liturgie: zie hoofdstuk 6 en bijlage 4.
-> Structurele opdracht.

- b. het gebruik van het Liedboek 2013 in de GKv verder te bevorderen; daartoe o.a. de informatieavonden over het Liedboek bij de kerken te blijven aanbieden;

Via het Steunpunt wordt het Liedboek blijvend onder de aandacht gebracht, omdat het één van onze basisbundels is. De informatieavonden die georganiseerd werden voorzagen volgens de deelnemers in een behoefte. De vraag ernaar is inmiddels sterk teruggelopen.

-> Afgerond.

- c. de introductie van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek te begeleiden en daarbij duidelijk te maken dat het GK een ten opzichte van het Liedboek aanvullende identiteitsbundel is;

Via het Steunpunt wordt het Kerkboek blijvend onder de aandacht gebracht, omdat het één van onze basisbundels is. Als concrete opdracht vanuit de synode is het na de introductiefase niet meer nodig.

-> Afgerond.

- d. de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten van LB en GK;

Het beamerpakket voor het GK is bij het schrijven van dit rapport nog niet beschikbaar. Het staat gepland voor najaar 2019.

-> Niet afgerond.

- e. literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, van daaruit een handreiking op te stellen die kerken helpt hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan en deze handreiking aan te bieden aan de komende generale synode.

Via website en Nieuwsbrief heeft SL kerkenraden, liturgiecommissies en muzikanten al gediend. De genoemde samenvattende handreiking volgt dit najaar in een nazending.

-> Niet afgerond.

Besluit 5:

- a. bij de kerken navraag te doen wat de behoefte is aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk anders dan predikanten, ouderlingen en diakenen;
- b. bij de kerken materiaal te verzamelen dat voor dit doel in plaatselijke situaties gemaakt is;
- c. met behulp van dat materiaal via het Steunpunt Liturgie de kerken te dienen met een handreiking.

We hebben veel reacties uit de kerken gekregen. Veel kerken maken hun materiaal zelf. Andere gaven aan behoefte te hebben aan input vanuit het Steunpunt. Op grond van alle reacties heeft het SL een

Handreiking opgesteld, die ingaat op welke keuzes je zou kunnen maken. Deze handreiking volgt in een nazending.

-> Afgerond.

Besluit 6:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan men informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- b. contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen;

Zie hoofdstuk 4.1 – resultaten besluit 6.

-> Structurele opdracht. DE als adres voor alles rond bijbelvertalingen blijft nodig.

3.2 Verslag van de werkzaamheden - Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied

De Commissie Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied heeft als taak:

1. de kerken te vertegenwoordigen in de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied met het oog op de verdere ontwikkeling van het kerklied en vragen van auteursrecht en digitalisering;

Tijdens de afgelopen periode is de NGK vertegenwoordigd in de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied door Freddy Gerkema, lid van CISK.

-> niet afgerond, omdat deze vertegenwoordiging nodig zal blijven.

2. vanuit de eigen identiteit van de NGK een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van voor de gemeentezang in de kerken bruikbare nieuwe liederen, zowel in ISK-verband als daarbuiten;
3. de kwaliteitsbevordering op het gebied van liturgie, muziek en zang in de gemeenten te stimuleren;

De opdrachten 2 en 3 hebben we gezamenlijk opgepakt door het ontwikkelen van een aantal instructiefilmpjes die als voorbeeld kunnen dienen, en verdere promotie van dit project mogelijk maken. Zie ook hoofdstuk 4.2.

-> niet afgerond. Deze taken vragen om een blijvende opdracht.

4. Zich in de ISK in te zetten voor een algehele licentieregeling voor alle liedbundels.

-> afgerond. Zie 4B voor een verdere toelichting.

5. bij de uitvoering van deze opdracht zoveel mogelijk samen te werken met deputaten kerkmuziek van de GKv;

Aan deze opdracht heeft de CISK voldaan, mede door op advies van de regiegroep de samenwerking te zoeken en actief aan te gaan met deputaten eredienst (DE), voorheen deputaten kerkmuziek. Zie 3.3

-> afgerond.

3.3 DE & CISK

Begin 2018 hebben DE en CISK op advies van de regiegroep contact met elkaar gezocht en nader kennis gemaakt. We hebben daarbij geconstateerd dat onze werkzaamheden elkaar overlappen, zij het dat DE een meer omvangrijke opdracht had, en daadkrachtiger werkt, mede door SL. De hartelijke verbondenheid die we in onze kennismaking hebben ervaren leidde ertoe dat we vanaf zomer 2018 samen vergaderen en de werkzaamheden ook gezamenlijk verder oppakken. De studiedag in

Barneveld (zie hoofdstuk 5) was een waardevolle investering in elkaar leren kennen en werken aan een gezamenlijke missie.

Over en weer kunnen we van elkaar leren. De NGK heeft langer ervaring met liturgische diversiteit en plaatselijke eindverantwoordelijkheid voor de liturgie. De GKv heeft meer ervaring met toerusting van kerken en gemeenteleden d.m.v. het Steunpunt Liturgie.

4. Resultaten

Resultaten DE - Resultaten Besluit 3

“ in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan; daarbij o.a. te kijken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming, en te overleggen met ISK.”

Eerste verkennende ronde

In de eerste plaats heeft het deputaatschap het niet mogelijk geacht om alle door de synode genoemde psalmbewerkingen in zijn geheel te evalueren. De omvang van die klus zou enorm zijn en de expertise binnen het deputaatschap te beperkt. Daarom is er gekozen voor een eerste verkennende ronde, waarin een paar psalmen intensief bekeken zijn. Op die manier achten wij het mogelijk om de synode een eerste indruk te geven van wat er bestaat aan nieuwe bewerkingen en welke overwegingen dit bij ons oproept. Dit mondt uit in een aantal aandachtsgebieden waar het deputaatschap de synode op attent wil maken.

Naast de door de synode genoemde psalmbewerkingen is ook the psalm project meegenomen in deze verkennende ronde, ook zijn de liedboekpsalmen bekeken. Nog weer andere initiatieven rondom de psalmen bestaan bij het ISK, waarover elders in dit rapport meer wordt geschreven.

In het bijgevoegde verslag (bijlage 5) worden de verschillende psalmbewerkingen kort geïntroduceerd door iets te zeggen over de aanleiding voor het ontstaan van de bewerking en de initiatiefnemers. Zoals gezegd heeft het deputaatschap zich beperkt tot het nader bekijken van slechts enkele psalmen, nl. psalm 16, 93 en 133. Gekeken is naar de verhouding tussen de Hebreeuwse tekst en de tekst van de psalmbewerking. Sommige psalmbewerkingen pretenderen nauw aan te sluiten bij de grondtekst, andere bewerkingen kiezen bewust voor een vrijere bewerking. In beide gevallen is het waard om te onderzoeken of de inhoud van de grondtekst en daarmee samenhangend de strekking van de psalm tot uitdrukking komt in de bewerking. Ook is gekeken naar de Nederlandse tekst en het taalkleed. Hoe is de Hebreeuwse poëzie verwerkt in de Nederlandse tekst, wat voor taalkleed ademt de psalm. En er is aandacht voor de muzikale verwerking van de psalm, voor welke setting is het geschikt, is het geschikt voor gemeentezang enz. Zo ontstaat een indruk van de psalm. Wij kiezen ervoor om nog geen advies of beoordeling te geven, ook al schromen we niet evaluatieve opmerkingen te plaatsen. Maar deze eerste verkennende ronde resulteert vooralsnog in het aanstippen van aandachtsgebieden die wij van belang achten voor de synode om te overwegen. Daarbij komen ook fundamentele vragen aan de orde met betrekking tot de psalmen. Bijvoorbeeld of de psalmen überhaupt stuk voor stuk bedoeld en/of geschikt zijn om te zingen in de eredienst. Een grondige bezinning op de plaats van de psalmen in de liturgie zou er toe kunnen leiden om te overwegen de psalmen ook op een andere manier in de liturgie te gebruiken.

Aandachtsgebieden en overwegingen voor de synode

- 1) Deputaten signaleren bij de eerste verkennende ronde toch al aardig wat onvolkomenheden bij verschillende bewerkingen. Synode zou er goed aan doen om in deze fase de kerken en voorgangers te adviseren niet alleen dankbaar en kritiekloos gebruik te maken van allerlei (nieuw) psalmmateriaal, maar ook bewust te selecteren op basis van kwaliteit.
- 2) De synode doet er goed aan zich te realiseren dat geen van de bewerkingen kan realiseren dat de psalmen gezongen worden. Het gaat om niet meer dan bewerkingen van de psalmen. Dat is te onderscheiden van de psalmen zelf. Het zou goed zijn als de kerken zich hiervan meer bewust zijn en de gezongen psalmbewerkingen niet vereenzelvigen met de bijbelse psalmen.
- 3) Zeker in het geval van een psalmbewerking in gelijke strofen op rijm wordt de Hebreeuwse psalm in een mal geperst waar deze van nature niet in zit. Dit leidt er vrijwel onherroepelijk toe dat de literaire structuur van die psalm geweld wordt aangedaan.
- 4) Daarnaast bestaat er binnen het deputaatschap aarzeling of de psalmen als geheel bedoeld en geschikt zijn om te zingen. De kerken kunnen er bijvoorbeeld ook voor kiezen om de psalmen te bidden in plaats van te zingen. Of om hierin te differentiëren tussen verschillende psalmen.
- 5) Het deputaatschap beveelt dan ook aan om alvorens als synode bepaalde psalmbewerkingen te omarmen dan wel te ontraden, een brede, grondige bezinning te starten op de plaats van de psalmen in de liturgie in zijn algemeenheid.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 4a

“het Steunpunt Liturgie”

Het Steunpunt Liturgie (SL) had het druk afgelopen periode en heeft veel werk kunnen verzetten. Zie verder hoofdstuk 6.

DE heeft t.o.v. de werknemer van SL (Anje de Heer) een soort werkgeversrelatie. We hebben deze taak serieus genomen d.m.v. jaarlijkse functioneringsgesprekken, stimulans tot studieverlof, advies over het takenpakket, stimulans tot het bewaken van het aantal gewerkte uren, een luisterend oor waar nodig en het meewerken bij sommige projecten en vragen.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 4b,c

“het gebruik van het Liedboek 2013 in de GKv verder te bevorderen; daartoe o.a. de informatieavonden over het Liedboek bij de kerken te blijven aanbieden; de introductie van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek te begeleiden en daarbij duidelijk te maken dat het GK een ten opzichte van het Liedboek aanvullende identiteitsbundel is”

Vanuit de kerken zijn geen verzoeken meer gekomen om nader kennis te maken met het Liedboek. Op zich is dat jammer, omdat dit gebrek aan interesse niet voortkomt uit het voldoende kennen van het Liedboek 2013. Het Liedboek 2013 is een zeer veelzijdige bundel, met vele mogelijkheden tot gebruik. Door je daar niet in te verdiepen, wordt veel gemist. De avonden die in het verleden zijn gegeven leverden altijd verbazing en verrassing bij de aanwezigen op.

De uitgave van het Gereformeerd kerkboek is met nogal wat strubbelingen en moeilijkheden tot stand gebracht. De definitieve uitgave kwam veel later dan gepland. Daar lagen nogal wat organisatorische problemen bij de uitgever aan ten grondslag.

Op 31 dec. 2017 werden de eerste exemplaren van het nieuwe Gereformeerde Kerkboek door de voorzitter van DE aangeboden aan enkele gemeenteleden van de Koningskerk te Zwolle Zuid.

Rond het GK is daarna het volgende gedaan:

- Er is een korte beamerpresentatie naar alle kerken gestuurd
- Een tekst voor de kerkbladen naar alle kerken

- Er zijn acht speciale nieuwsbrieven naar alle kerken en predikanten gestuurd (GK 'Aan de slag')
- Er is een omnummertabel gemaakt en via nieuwsbrief bekend gemaakt.

Dit materiaal is te vinden op <https://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/#GK17>

En verder:

- Zijn liederen uit het GK opgenomen in het rooster Lied van de Maand; voorzien van diverse korte toelichtingen. Het rooster gaat altijd naar alle kerken. De melding van het actuele lied met korte bespreking van de maand wordt via de nieuwsbrief bekend gemaakt. Alles staat verder op de site. Zie <https://www.steunpuntliturgie.gkv.nl/liederen/#lvdm>
- Bij de liedsuggesties e.a. die altijd deel uitmaken van de projecten rond het liturgisch jaar is het GK ook opgenomen (naast het LB) - ook een manier om de mogelijkheden van de bundel te laten zien.
- Tenslotte zijn via het steunpunt vele mails beantwoord met vragen naar de digitale mogelijkheden.

Toen de bundel eenmaal beschikbaar was, bleken er nogal wat fouten in te staan. Dit was erg frustrerend, aangezien we veel werk hadden gemaakt van het controleren van de drukproeven. De meeste fouten bleken veroorzaakt door onverwachte personeelwisselingen en miscommunicatie binnen de uitgeverij. Alle gevonden fouten zijn verzameld en verwerkt in de drukproeven voor een tweede druk.

In een deel van de kerken wordt het GK nog niet gebruikt. De verwachting is dat deze kerken overstappen op GK2017 als de officiële beamerpresentatie beschikbaar is. We kunnen niet goed inschatten in hoeverre Liedboek en Kerkboek als een twee-eenheid functioneren. De meeste gemeenteleden kopen geen kerkboek meer. Toch zijn er een kleine 10.000 ex. verkocht.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 4d

“de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten van LB en GK”

Ondanks het feit dat er herhaald aandacht voor was gevraagd, had de uitgever geen rekening gehouden met een digitale uitgave van het GK. Met name de liederen. Het duurde even voordat dit probleem op tafel lag. Vanaf maart 2019 is men volop bezig bij de uitgever om zo spoedig mogelijk tot een dergelijke uitgave te komen. De planning geeft nu aan dat het in het najaar van 2019 gerealiseerd zou moeten zijn. Tot die tijd mogen de kerken gebruik maken van eigen beamversies.

De liturgische formulieren zijn via de site van het steunpunt wel digitaal verkrijgbaar.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 4e

“literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, van daaruit een handreiking op te stellen die kerken helpt hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan en deze handreiking aan te bieden aan de komende generale synode.”

Zie ook hoofdstuk 3.

Handreiking volgt in nazending.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 5

“bij de kerken navraag te doen wat de behoefte is aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk anders dan predikanten, ouderlingen en diakenen; bij de kerken materiaal te verzamelen dat voor

dit doel in plaatselijke situaties gemaakt is; met behulp van dat materiaal via het Steunpunt Liturgie de kerken te dienen met een handreiking.”

Deputaten ontwikkelen een Handreiking ‘Bevestiging Werkers in de kerk’ om bestaand materiaal te verzamelen en via het steunpunt ter beschikking te stellen aan de kerken. Er is navraag gedaan bij de kerken naar de behoefte aan materiaal rond de bevestiging van werkers in de kerk in de netwerken van predikanten en het steunpunt. Hieruit bleek dat de behoefte varieerde van geen tot wel. De indruk bestaat dat de meeste wel hun weg hierin weten te vinden.

De handreiking bevat achtergrondinformatie, bestaand materiaal uit de GKv-kerken en de PKN. Er worden suggesties gedaan voor inzegeningssrituelen in en buiten de eredienst. In overleg met deputaatschap MV in de Kerk wordt in deze handreiking ook de opdracht meegenomen: 'zorgvuldige regelingen te treffen met het oog op de aanstelling van mannen en vrouwen in niet-ambtelijke diensten'.

Handreiking wordt nagestuurd.

Resultaten DE - Resultaten Besluit 6

Sinds 2014 maakt het voormalige deputaatschap bijbelvertalen deel uit van het deputaatschap eredienst. In de besluiten van de synode van Meppel (2017) is de taak van deze sectie als volgt geformuleerd:

- a. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan men informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;
- b. contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen.

Wat betreft a. is slechts te melden dat van de bedoelde adresfunctie in de afgelopen periode niet door anderen dan het NBG gebruikt is gemaakt.

Wat betreft b.: Er zijn goede contacten tussen de deputaten en het NBG, contacten die van beide kanten zeer worden gewaardeerd. In de afgelopen periode betrof de correspondentie het grote project waarmee het NBG nu bezig is: de revisie van de NBV (2004). Hieronder doen we daar verslag van en geven we een indruk van de manier waarop de revisie wordt aangepakt.

Als deputaten genoten we het voorrecht om – onder embargo – inzage te krijgen in een deel van dit revisiewerk. Van het NBG ontvingen we een pakket met de NBVR (voorlopige versie van de gereviseerde tekst van de NBV) van twee passages uit het Oude Testament (Gen.1-12; Ruth) en twee uit het Nieuwe Testament (Matt.1-9; Galaten). Over die passages was door de GKv-deputaten van destijds een groot aantal opmerkingen gemaakt en aan het NBG toegestuurd. Het NBG diende ons nu met een nauwkeurig verslag van de wijze waarop bij de revisie is gereageerd op die opmerkingen, en van de overwegingen die tot die reactie hebben geleid.

In het algemeen worden de opmerkingen in het GKv-dossier door het NBG gekarakteriseerd als ‘inhoudelijk uitstekend en doorgaans het overwegen waard’. Niet alle GKv-voorstellen werden overgenomen, maar een groot aantal wel; ook waren ze meer dan eens aanleiding tot een herziening van de tekst in een iets andere zin dan de deputaten hadden voorgesteld. Overigens is ook commentaar afkomstig uit andere bronnen geregeld aanleiding geweest tot herzieningen. Gezien het vertrouwelijke karakter van de zending kunnen hier geen voorbeelden uit het pakket geciteerd worden. Om toch een indruk te geven volgt verderop wel een aantal voorbeelden van wijzigingen waarover de NBV zelf al

gepubliceerd heeft.¹ De versie die ons toegestuurd werd, is bovendien nog voorlopig: de resultaten van het vertaalteam worden voortdurend kritisch beoordeeld door een groep deskundige meelezers. Tijdens het doornemen van de documenten kwamen wij onder de indruk van de zorgvuldigheid waarmee het NGB te werk gaat. Alle opties worden goed overwogen en de besluitvorming wordt uitgebreid gedocumenteerd. Over afzonderlijke vertaalkeuzes in de toegestuurde passages valt ongetwijfeld te twisten, maar in het algemeen lijkt de revisie te resulteren in een verbetering. Naar onze indruk blijft het algemene karakter van de NBV behouden en wint de vertaling op detailniveau aan kwaliteit.

Informatie over het revisieproject is te vinden op de website van het NGB en meer gedetailleerd in het blad *Met andere woorden*. In dit 'vakblad Bijbel en vertalen' heeft Matthijs de Jong in een inleidend artikel de aard en de doelstelling van de revisie toegelicht. In recente nummers is bovendien de revisie van een aantal bekende bijbelpassages door enkele vertalers meer in detail besproken (bijv. de zegen van Abram (Gen.12:3b)², het tweede gebod (Ex.20.5; het Onzevader). Het onderstaande is met name ontleend aan het artikel van De Jong.³

Bij de revisie van de NBV stond voorop dat het karakter van de vertaling behouden moet blijven: de NBV moet een interconfessionele bijbel voor het Nederlandse taalgebied blijven, een bijbel voor kerk en cultuur, een vertaling die brontekstgetrouw en doeltaalgericht is. De revisie heeft een dubbel doel: het vergroten van de kwaliteit en van de bruikbaarheid van de NBV.

Wat betreft het laatste: mensen uit de doelgroepen van de NBV hadden laten weten dat ze de NBV niet allemaal konden ervaren als 'hun' bijbel. Er waren diverse punten die hiervoor als obstakel werkten. Het NGB heeft in het revisieproject besloten een van die hindernissen weg te nemen: de zgn. 'eerbiedskapitaal' wordt ingevoerd (d.w.z. persoonlijke voornaamwoorden die verwijzen naar God, Jezus of de heilige Geest worden met een hoofdletter geschreven). Strikt genomen is dit geen vertaalkwestie, maar eerder een zaak die de conventies van de spelling en de tekstverzorging betreft. De NBV volgt hierin de gewoonte binnen het Nederlands taalgebied om in deze situaties hoofdletters te gebruiken (zoals bijvoorbeeld ook gebeurt in het nieuw Liedboek). Dit besluit leidt weliswaar tot een wat onrustiger bladspiegel, maar zal het voor velen gemakkelijker maken de vertaling te omarmen. De eerstgenoemde doelstelling, het vergroten van de kwaliteit, heeft met name te maken met het zorgvuldig toepassen van enkele methodische principes. De Jong behandelt er vier, die hieronder worden opgesomd en kort getypeerd. De voorbeelden die hij noemt dienen als illustratie.

1. *consistentie en afstemming*: gelijke kwesties worden gelijk behandeld, kenmerkende formuleringen blijven herkenbaar, geen onnodige variatie.

voorbeeld: Jona 3.10

NBV Toen God zag dat zij inderdaad anders begonnen te leven, kwam hij terug op wat hij bedreigd had hun aan te doen, en hij deed het niet.

NBVR Toen God zag dat zij inderdaad braken met hun kwalijke praktijken, zag Hij ervan af hen te treffen met het onheil dat Hij had aangekondigd. Hij deed het niet.

Naast het gebruik van de eerbiedskapitalen valt op dat de formuleringen 'breken met kwalijke praktijken' en 'ervan afzien hen te treffen met het onheil dat Hij had aangekondigd' nu

¹ De website van de NGB biedt bovendien de nieuwe tekst van Gen.1, Hebr.1 en het Onzevader.

² In de NBVR luidt die: 'In jou zullen alle volken op aarde gezegend worden' (in plaats van de NBV-versie 'Alle volken op aarde zullen wensen gezegend te worden als jij', die wel als noot in de NBVR wordt opgenomen). Hier is een voorstel van de Gkv-deputaten overgenomen; het verband met Gal.3.8 is met de nieuwe versie duidelijker te leggen.

³ Matthijs de Jong, 'Revisie van de Nieuwe Bijbelvertaling. Waarom en hoe?' in: *Met andere woorden* 36 nr.2 (nov.2017), 22-36.

- overeenstemmen met andere bijbelpassages (Jer.18.11; 26.3; 35.15; 36.3 en 7, resp. Ex.32.14; Jer.26.19).
2. *bevorderen van motiefwerking*: dit n.a.v. vragen om meer concordantie; bij woordherhaling zijn functie ervan en de werking van het motief leidend.
Voorbeeld Gen.2.2-3 – in deze verzen heeft de brontekst 3x het tekstelement ‘de zevende dag’. In de NBV was de tweede keer gekozen voor ‘op die dag’. In de NBVR wordt met 3x ‘de zevende dag’ gestreefd naar een ‘mooie en formulaire manier van spreken’. Bovendien wordt ‘heilig verklaren’ (een bijzondere formulering in de NBV) in de NBVR veranderd in de gebruikelijker weergave ‘heiligen’.
  3. *wetenschappelijk draagvlak als leidraad*: de NBVR wil aansluiten bij de consensus onder bijbelwetenschappers.
Voorbeeld: Gen.3.5
NBV ... dat jullie dan als goden* zullen zijn (noot: ook mogelijk is de vertaling als God)
NBVR ... dat jullie dan als God* zullen zijn (noot: ook mogelijk is de vertaling als goden)
De vertaling ‘als God’ ligt het meest voor de hand en wordt het breedst gedragen. Hier is een van de punten van de GKv-deputaten gehonoreerd.
  4. *toetsen van expliciteringen*: de vraag moet gesteld worden of het echt nodig in het Nederlands bepaalde elementen expliciet te maken of nader in te vullen.
Voorbeeld: Gen.1.2
NBV De aarde was nog woest en doods.
NBVR De aarde was woest en doods.
Het woordje ‘nog’ geeft een te sterke weergave van een Hebreeuws tekstelement. Een opener formulering verdient de voorkeur.

Resultaten CISK (2,3 en 4)

2. vanuit de eigen identiteit van de NGK een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van voor de gemeentezang in de kerken bruikbare nieuwe liederen, zowel in ISK-verband als daarbuiten;
3. de kwaliteitsbevordering op het gebied van liturgie, muziek en zang in de gemeenten te stimuleren;

YouTube-project

De commissie heeft in één project zowel opdracht 2 (“vanuit de eigen identiteit van de NGK een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van voor de gemeentezang in de kerken bruikbare nieuwe liederen, zowel in ISK-verband als daarbuiten”) als opdracht 3 (“de kwaliteitsbevordering op het gebied van liturgie, muziek en zang in de gemeenten te stimuleren”) van de vorige LV ter hand genomen.

Onze wens was om de bundel Hemelhoog (2015) breder bekend te maken in onze kerken (opdracht 2); deze bundel combineert namelijk in de ogen van de commissie van de in omloop zijnde liedbundels a) theologische aansluiting bij de evangelicaal-gereformeerde traditie van de NGK, b) een inspirerende breedte van genres en liturgische tradities en tegelijk c) een heilzame beperking in een voor de gemiddelde liturg overdaad aan liederen en liedbundels.

Hemelhoog is daarmee in de ogen van de commissie, meer dan bijv. de eenzijdiger bundel Opwekking of de gedateerde Evangelische Liedbundel, een geschikte basisbundel om naast het Liedboek te gebruiken.

Daarnaast wil de commissie met dit project kwaliteit van de muzikale begeleiding in onze kerken naar een hoger plan tillen (opdracht 3).

Doel van het project is om korte YouTube-filmpjes te maken waarin liederen uit Hemelhoog worden begeleid door (semi)professionele musici. Behalve het uitvoeren van het betreffende lied worden ook muzikale aanwijzingen gegeven, zoals (bijvoorbeeld) uitleg over het genre en de daarbij horende stijl van uitvoering, aandacht voor hoe een gemeente goed begeleid wordt in het zingen van dit lied en suggesties voor de arrangering in diverse bezettingen.

Gekozen is om deze filmpjes te verspreiden via YouTube, zodat musici in plaatselijke gemeentes, als zij op zoek zijn naar kant-en-klaar te benutten materiaal, dit kunnen beluisteren en meteen kunnen instuderen en repeteren. De commissie meent dat deze manier van digitale toerusting een waardevolle aanvulling is op de bestaande vormen van toerusting in gemeentes (bijv. workshops).

De eerste plannen voor dit project dateren al uit 2015. Aanvankelijk was het plan dat Kinga Bàn dit project zou leiden, samen met Zoya Verhave (geschoold zangeres, o.a. betrokken bij Psalmen voor Nu). O.a. door de ziekte van Kinga Bàn en het niet kunnen vinden van adequate bemensing heeft de start van het project langere tijd op zich laten wachten.

In 2018 is James Macmillan (bassist bij Sela en muzikschrijver voor Sela en Opwekking, tevens begeleider en toeruster van jonge muzikanten en bands in de NGK Houten) gevraagd om samen met Zoya het project een doorstart te geven. Ook heeft Natasja Visser-Martinov (voormalig hoofd drama bij de EO) gericht advies gegeven over het maken van professionele opnames – iets waarover bij geen van de betrokkenen gerichte knowhow aanwezig was.

Het resultaat is dat in maart 2019 de opdracht kon worden gegeven voor een pilot van vier filmpjes. De opnamedag heeft plaatsgehad op 25 mei 2019. Streven is om in het najaar van 2019 het YouTube-kanaal online te hebben en de eerste filmpjes te plaatsen.

[Als dit rapport verschijnt staan de filmpjes als het goed is op de site van Steunpunt Liturgie.]

Logische vervolgstappen voor de komende jaren zijn het promoten van het materiaal en het onderzoeken of deze manier van online toerusting en promotie van nieuwe liederen in een behoefte voorziet.

In de aanloop naar het project hebben diverse partijen (ISK, Evangelisch Werkverband en HGJB) aangegeven niet bij de pilot betrokken te willen zijn, maar de uitkomst met belangstelling te volgen. Bij een succesvol resultaat kunnen zij opnieuw worden gevraagd en zou een dergelijk project mogelijk groter opgezet kunnen worden.

Omdat de commissie sinds 2018 volledig samenwerkt met de deputaten eredienst van de GKv zal de commissie voor een eventueel vervolg op de pilot in haar gezamenlijke netwerk gericht zoeken naar draagvlak voor en medewerking aan dit project.

4. Zich in de ISK in te zetten voor een algehele licentieregeling voor alle liedbundels.

CISK en licentieregeling

We hebben als CISK altijd benadrukt, zowel op de LV als ook in de directe contacten met de kerken, dat het gebruik van liederen in de kerkdiensten niet gratis is. Dichters, componisten en uitgeverijen hebben recht op vergoeding voor hun werk. In voorbije tijden werden deze vergoedingen geregeld via de psalmen- en gezangenbundels en daarmee was een incidentele geprinte liturgie min of meer gedekt. Min of meer, want ook toen zullen er wel eens liederen grijs of zwart in een liturgie terecht zijn gekomen.

In de afgelopen 15 jaar is het zingen van liedteksten via de beamer enorm in zwang gekomen. Dat heeft niet alleen de aanschaf van gedrukte liedbundels sterk doen afnemen, maar ook de binding aan deze of gene liedbundel. Het nieuwe Liedboek (2013) heeft bij lange na niet zo'n centrale plek in onze kerken als het Liedboek voor de kerken (1973) dat had in de jaren tachtig en volgende. Liedbundels worden voor gebruik in de diensten ook steeds minder aangeschaft. En evenmin voor thuis. De ondertitel van het Liedboek uit 2013 (zingen en bidden in huis en kerk) komt uit een tijd, die goddeels voorbij is.

Maar de vergoeding richting dichters, componisten en uitgeverijen zal wel geregeld moeten worden, en dat dus op een andere manier – meer kerkelijk-collectief.

Tot nu toe zijn er twee wegen waarlangs een betaling via een licentieregeling gedaan kan worden. Voor het meer oecumenische lied – met het Nieuwe Liedboek als recente uitgave – is dat de BV Liedboek. Een kerkelijke gemeente wordt bij gebruik van liederen uit dat liedboek (en wat omliggende liedboeken) geacht een licentieovereenkomst via BV Liedboek af te sluiten. Gebruik vraagt dus een jaarlijkse betaling, die gerelateerd is aan het gemiddeld aantal bezoekers van een ochtenddienst. Het andere betalingskanaal loopt via het CCLI. Zij behartigen van huis uit het meer evangelische lied, zoals te vinden is in Opwekking, Evangelische Liedbundel, Hemelhoog en Op Toonhoogte. De vergoeding is in hoogte vergelijkbaar met die van BV Liedboek.

Er is op dit moment overleg tussen ISK, BV Liedboek, CCLI en Boekencentrum om tot een meer uniforme regeling te komen. Tot die tijd bevelen we als CISK de kerken aan om bij beamergebruik af te dragen aan BV Liedboek en/of CCLI al naar gelang het liedrepertoire dat gebruikt wordt.

Een aantal jaren geleden hebben we als commissie contact gehad met alle Nederlands Gereformeerde kerken om o.a. ook dit punt van de licenties te bespreken en zo nodig aan te dringen op een verantwoorde regeling van dit punt.

We hebben als commissie ook de indruk dat onze kerken zich bewust zijn van het feit dat ook op dit punt de gebruiker geacht wordt te betalen.

5. Bezinning op (het bereiken van) onze doelgroepen

Waarom?

We zijn een dag ‘de hei opgegaan’. Een dag interne bezinning. Waarom? Omdat we als deputaten constateren dat de liturgische praktijken van onze gemeenten sterk verschillen en de tijd voorbij is dat we als DE voorschrijvend kunnen zijn, ontstond er behoefte om na te denken over de rol van deputaten en Steunpunt Liturgie. Daarbij kwam dat de commissie van de NGK (CISK) en de deputaten erediens van de GKv samen op gingen trekken, waarbij een gezamenlijke visie en toekomstige opdracht nodig was. Een opdracht waarbij de belangen van beiden recht wordt gedaan en tegelijk integratie plaatsvindt.

Door de snelle ontwikkelingen binnen de kerken op liturgisch gebied en de groeiende diversiteit zijn de liturgische praktijken, waarop het Steunpunt Liturgie zich moet richten, sterk verbreed. Tijdens de bezinningsdag is er daarom ruime aandacht geweest voor de vraag ‘hoe kan het Steunpunt Liturgie de breedte van de kerken bereiken’. Dit in samenhang met de kernopdracht van het SL, namelijk *liturgische bezinning en ondersteuning*.

We zijn in Barneveld onder leiding van een expert op het gebied van marketingdenken aan de slag gegaan met onze doelgroepen, wie zijn dat en hoe kun je hen bereiken? Wat zijn hun behoeften en wat kunnen wij voor hen betekenen?

Wat, hoe en wie?

Uit deze dag is een aantal doelgroepen naar voren gekomen, zoals genoemd in de tabel die als bijlage hoort bij onze nieuwe opdracht. Kort gezegd: niet voorschrijven maar toerusten. Bijvoorbeeld: Zicht geven op de breedte van liturgie, inspireren, faciliteren ‘hoe maak je een goede liturgie en welke liederen zijn waarvoor geschikt?’ We stimuleren bezinning op ‘wat is liturgie?’, zodat het gesprek kan verbeteren en verdiepen. Die rol is extra nodig in onze kerken, vanwege de ruimte die de synode voor uiteenlopende praktijken heeft gegeven, waarbij toerusting over het ‘wat en hoe van liturgie’ van

wezenlijk belang is als ondersteuning. We geven die rol versterkt vorm in samenhang met de Theologische Universiteit, waar het Steunpunt werd ondergebracht. Daardoor wordt de breedte versterkt en de impact vergroot (we kunnen gebruik maken van de kanalen van de TU om naar buiten te treden en we kunnen de liturgen van heden en toekomst eenvoudiger bereiken). Deputaten (commissieleden) zullen een sterkere inhoudelijke en ondersteunende rol vervullen bij het werk van het Steunpunt. Zie nogmaals voor de inhoud de tabel bij hoofdstuk 9 'besluiten/nieuwe opdracht'.

6. Steunpunt Liturgie

Inhoud

1. Inleiding
2. Opdracht
3. Werkzaamheden
  - a. Advies en ondersteuning
  - b. Projecten Liturgisch jaar
  - c. Lezingen; studiedagen
  - d. Nieuwsbrief, website, artikelen, materialen
  - e. Liedboek en Geref. Kerkboek
    - i. Lied van de maand
    - ii. Liedsuggesties
  - f. Diverse contacten
  - g. Externe contacten
4. Toekomst Steunpunt Liturgie

NB: Alle bijlagen (Romeinse cijfers) zijn samengenomen in Bijlage 4 van dit rapport.

1. Inleiding

Het zondagse samenkomen rond Schrift en Tafel (of: Woord en Sacrament) vormt het wezen/het hart van de kerk. De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor de vormende werking van liturgie. Zoals jaren geleden prof. dr. C. Trimp al eens zei, betekent dit dat liturgie dus ook kan misvormen. Vanuit dit besef heeft het Steunpunt Liturgie (SL) ook in de verslagperiode weer gewerkt. De opdracht was daarbij richtinggevend voor de werkzaamheden: informeren, bezinning stimuleren, gebruik van LB bevorderen en de introductie van het GK begeleiden. Het is een veelomvattende taak voor een pluriforme praktijk. Vanuit het besef dat liturgie een prachtige en rijke scheppingsgave is, is er de afgelopen periode veel werk verzet. Naast deze werkzaamheden was er grote aandacht voor de toekomst van het SL. Inmiddels heeft het Steunpunt onderdak gevonden bij het TU Kampen. Het SL wordt bemenst door Anje de Heer.

2. Opdracht

'Deputaten opdracht te geven om door middel van het Steunpunt Liturgie:

- a. de kerken te voorzien van informatie en advies inzake onderwerpen die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerde;
- b. het gebruik van het Lied boek 2013 in de GKv verder te bevorderen; daartoe o.a. de informatieavonden over het Liedboek bij de kerken te blijven aanbieden;

- c. de introductie van het nieuwe Gereformeerd Kerkboek te begeleiden en daarbij duidelijk te maken dat het GK een ten opzichte van het Liedboek aanvullende identiteitsbundel is;
- d. de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten van LB en GK;
- e. literatuur en inspirerende verhalen ter beschikking te stellen met betrekking tot muziek en lied in de kerk, van daaruit een handreiking op te stellen die kerken help hier stapsgewijs mee aan de slag te gaan en deze handreiking aan te bieden aan de komende synode.

3. Werkzaamheden

Het werk kan worden ondergebracht in de volgende categorieën (die elkaar regelmatig ook overlappen):

- a. Advies en ondersteuning
- b. Contact met de deputaten
- c. Projecten rond het Liturgisch Jaar
- d. Lezingen, studiedagen, gemeenteavonden e.a.
- e. Nieuwsbrief, website, materialen, artikelen;
- f. Liedboek, Gereformeerd Kerkboek
- g. Externe contacten

a. Advies en ondersteuning

De contacten verlopen grotendeels per mail en in mindere mate per telefoon. In het eerste deel van de verslagperiode (tot het schrijven van dit rapportonderdeel) zijn er ongeveer 1000 contactmoment geweest.

Het gaat doorgaans om predikanten, liturgiecommissieleden, beamteamleden, kerkenraadsleden, gemeenteleden, musici, kinderwerkers e.a.;

Het grootste deel is afkomstig uit de GKv, maar daarnaast ook uit geref. combikerken, CGK, NGK, Vrije Evang. Gemeente, PKN, plaatselijke Raad van Kerken, Hervormd, Evangeliegemeente, Rooms-katholiek. Het buitenland was ook vertegenwoordigd: India, de Koreaanse Kerk Brussel, Zambia.

De onderwerpen zijn zeer uiteenlopend. Het overzicht in Bijlage I geeft een indruk.

Vanuit dit adviserende werk is inmiddels veel materiaal ontstaan in de vorm van de Notities. Daarnaast zijn er Documentatiemappen en Werkbladen. Al dit materiaal kan in samenhang met het advies- en ondersteuningswerk worden aangepast, geactualiseerd of uitgebreid. Zie het overzicht in Bijlage II. Zie ook Bijlage VII.

b. Contact met de deputaten

De Steunpuntwerker woonde ook deze periode zoveel mogelijk de vergaderingen van deputaten eredienst bij.

c. Projecten rond het Liturgisch Jaar

Sinds jaar en dag zorgt het SL voor projecten rond centrale perioden van het liturgisch jaar: de tijd rond Kerst en de tijd rond Pasen.

Deze projecten bestaan uit verschillende onderdelen, die vanzelfsprekend met elkaar samenhangen, maar ook afzonderlijk kunnen worden gebruikt. Meestal gaat het om een Bijbelleesrooster voor alledag, materiaal voor kinderen, een handreiking met suggesties en materiaal voor de zondagmorgendienst en een reeks vespers. Daarbij kan ook materiaal voor 12+-jongeren bij komen en/of een opzet voor gespreks- of bezinningsbijeenkomsten.

De projecten gaan uit van de lezingen van het Oecumenisch Leesrooster. Dat maakt het mogelijk voor de gebruikers om ook te werken met handreikingen voor symbolisch bloemschikken en het materiaal van Kind op Zondag. Met Kind op Zondag is er de afspraak om in de aanloop naar de projecten te overleggen en af te stemmen.

De projecten rond het liturgisch jaar worden gemaakt met een werkgroep. De afgelopen jaren maakten de volgende mensen in wisselende samenstelling van deze groep deel uit: Ronald Elzinga, Anje de Heer, Hanna Holwerda, Harrie de Hullu, Pieter-Kars van der Kamp, Marijke Landlust, Geranne Tamminga en Aline Waalewijn.

Een overzicht van de projecten in de afgelopen periode is te vinden in Bijlage III.

d. Lezingen, studiedagen, gemeenteavonden e.a.

Het SL was betrokken bij verschillende studie- of bezinningsactiviteiten. Een overzicht is te vinden in Bijlage IV.

e. Nieuwsbrief, website, materialen et cetera

Het SL presenteert zich naar buiten via de eigen digitale nieuwsbrief, de algemene GKv-nieuwsbrief, de eigen website www.steunpuntliturgie.gkv.nl en het tijdschrift EREdienst.

Nieuwsbrief

Het SL heeft een eigen nieuwsbrief, en is ook regelmatig vertegenwoordigd in de algemene GKv-nieuwsbrief. De eigen nieuwsbrief wordt 6 tot 8 maal per jaar verstuurd aan alle plaatselijke kerken en overige abonnees (bij het schrijven van dit rapport 1380; 'nooit aangeklikt': 75).

Website

De website bestaat in de huidige vorm vanaf 2013. Op het moment van het schrijven van dit rapport wordt er gewerkt aan een vernieuwde site.

Materialen

Het aanbod van materiaal bestaat uit digitale Notities (74), papieren Documentatiemappen (55), digitale Werkbladen (9) en artikelen. Verder is er een bestand van materiaal 'uit het land'.

Notities zijn er inmiddels rond vele aspecten van de liturgische praktijk. Ze zijn grotendeels voortgekomen uit vragen uit de praktijk. Regelmatig worden ze bijgewerkt en/of geactualiseerd.

Nieuwe Notities in de verslagperiode:

- *Kaarsen in de liturgie*
- *Vasten; liturgisch vasten*
- *Persoonlijke geloofsgetuigenissen?*
- *Afkondigingen en mededelingen*

Zie voor een overzicht van de behandelde onderwerpen e.a. Bijlage II.

Artikelen

Het SL heeft een eigen rubriek in EREdienst, Informatieblad voor Liturgie en Kerkmuziek. Recente artikelen:

- 'Votum en groet. Over het begin van een kerkdienst'. In: *EREdienst* jg. 44 nr. 6 (november 2017)
- 'Liturgie en diaconie. Over de diaconale aspecten van een kerkdienst.' In: *EREdienst* jg. 46 nr. 1 (januari 2019)
- 'De twee b's van een hedendaagse liturgische praktijk. Over bricolageliturgie en blended worship'. In: *EREdienst* jg. 46 nr. 3 (mei 2019)

Zie voor een overzicht van alle behandelde onderwerpen e.a. Bijlage V

Verder verschenen in *Dienst* twee artikelen:

- 'Je hele lijf doet mee. Rituelen en symbolen in de kerkdienst'. In: *Dienst* 2018 nr. 1
- *Wie zijn wij? Keuzes maken en samen de diepte in.* Over het werken met een muziekprofiel. In: *Dienst* 2018 nr. 1

Inventarisaties

Sommige vragen vanuit de praktijk leiden tot 'inventarisaties'. De vraag wordt in dat geval uitgezet bij een kleine groep en op basis van de reacties wordt een antwoord geformuleerd. In de afgelopen periode gebeurde dit bij deze onderwerpen:

- Inzegening/bevestiging/liturgisch moment voor niet-ambtelijke functies en taken in de kerk?
- hoe te handelen bij huwelijksdiensten ver weg en op allerlei tijdstippen?

f. Liedboek, Gereformeerd Kerkboek

Lied van de Maand

Het rooster Lied van de Maand begon zijn leven in 2000 als *Lied van de Week*. Het hoofddoel van dit rooster is om kerken te ondersteunen bij het vertrouwd raken met de mogelijkheden van Liedboek en Geref. Kerkboek. Maandelijks staat er een korte toelichting op de website (geschreven door Henk Schaafsma); een uitgebreide bespreking en eventueel een muziekbijlage verschijnt in EREdienst (besprekingen geschreven door Jan Smelik en Anje de Heer). Als er inmiddels een bespreking beschikbaar is in het digitale Compendium bij het Liedboek wordt daarnaar verwezen.

De korte toelichtingen blijven via de website van het SL, geordend op rubricering van de bundels. Ook is daar een download beschikbaar met een index op functie en gebruiksmogelijkheden van de liederen. Het jaarthema van 2019-2020 is **Liturgie Diaconaal** → Diaconale liederen, liederen rond de diaconale aspecten van de kerkdienst.

Zie voor de overige jaarthema's Bijlage VI.

Gereformeerd Kerkboek

Verspreid over de eerste helft van 2018 ontvingen alle plaatselijke kerken en predikanten de volgende informatie:

- [Informatieve, korte beampresentatie](#)
- [Nieuwsbericht voor kerkblad of nieuwsbrief](#).
- **Liedboek en Geref. Kerkboek – twee zusjes** – informatieve lezing van een taakgroep eredienst uit het land [[download](#)]
- **Negen nieuwsbrieven onder de titel GK 2017 – Aan de slag. Zie voor een overzicht plus inhoud Bijlage VII.**

Het GK heeft een eigen onderdeel op de liederenpagina van de site van het SL. Daar is ook het volgende te vinden:

- Omnummertabel
- verwijzing naar begeleidingsbundel
- informatie over beammogelijkheden

Het Geref. Kerkboek 2017 is vertegenwoordigd in het rooster Lied van de Maand en het wordt waar mogelijk verwerkt in *Liedsuggesties* bij de diverse materialen.

g. Externe contacten

- Overleg met *Kind op Zondag* in verband met de projecten bij het Liturgisch Jaar
- *Diaconaal Steunpunt*
- *TU Kampen*
  - Zie hierboven onder d.
  - Zie hieronder paragraaf 4.
- *Praktijkcentrum*: zie hierboven onder d.
- VGK (EREdienst; jaarlijks vergadering SL-VGK-bestuur)
- Groot Nieuws Radio (informatieve gesprekjes rond liturgische onderwerpen)

4. Toekomst Steunpunt Liturgie

Met ingang van september 2019 heeft het SL onderdak gevonden bij de TU in Kampen. TU en SL zijn beide blij met deze stap.

De directe aanleiding tot bezinning op de toekomst van het SL was allereerst het simpele feit dat het SL een eenpersoonsorganisatie is, en dat er op termijn opvolging moet kunnen komen. Vervolgens ook dat het SL in de loop van het bijna 20-jarig bestaan een vaste waarde in de kerkelijke praktijk is geworden, met een grote hoeveelheid kennis en materiaal, maar tegelijk door allerlei omstandigheden een beetje los van andere GKv-organisaties stond. Tenslotte was er de duidelijke opdracht van de Generale Synode van Meppel.

Het besluit voor samenwerking met de TU is niet luchthartig genomen. In 2015 vond een eerste gesprek plaats tussen enkele deputaten, de SL-werker en TU-rector Roel Kuiper. Bij latere gesprekken waren ook Jan de Jong (lid van het college van bestuur) en Hans Schaeffer (universitair hoofddocent praktische theologie [inmiddels hoogleraar]). Ook was er gesprek met het Praktijkcentrum (Henk Geertsema, Hans Schaeffer). In samenhang met deze gesprekken groeide de samenwerking tussen SL en TU en SL en PC (zie hierboven onder d).

Na ampel beraad is voorjaar 2019 definitief besloten tot inhuizing bij de TU. Een keuze voor het PC zou vooral ingegeven zijn door de relatie met de kerkelijke praktijk – hét werkveld van het PC. Belangrijke argumenten voor de TU lagen vooral op het vlak van vakinhoudelijke ontwikkeling bij beide partners. Voor beide opties was wat te zeggen. De belangrijkste reden om te kiezen voor de TU is de mogelijkheid tot vakinhoudelijke verbreding, uitwisseling met docenten en studenten (en die laatsten zullen belangrijke spelers in de kerkelijke praktijk worden), kansen voor onderzoek, samenwerking met AKZ+ en PEP e.a. Bovendien sprak de TU bij monde van de rector een duidelijke wens tot samenwerking uit. De keuze betekent niet dat het PC buiten beeld raakt, want via Hans Schaeffer is er een directe relatie tot het PC.

Het besluit werd voorafgegaan door een werksessie onder leiding van Arjan Wilschut (theoloog en deputaat Eredienst, maar nu in zijn functie als consultant).

De concrete situatie is nu zo dat het SL zelfstandig blijft; de SL-werker blijft in dienst van de GKv met Deputaten eredienst als werkgever. Anje de Heer deelt nu een kamer met Hans Schaeffer (die als praktische theoloog het veld van liturgie in zijn portefeuille heeft, bovendien met Stefan Paas het Center for Church and Mission in the West leidt).

Er wordt nu gezocht naar (financiële) mogelijkheden tot een aio op het gebied van liturgie, die naast Anje de Heer en Hans Schaeffer aan de slag kan gaan.

DE, SL en TU zijn dankbaar voor deze ontwikkeling! Dit hoofdstuk van het rapport werd afgerond tijdens een van de eerste werkdagen in Kampen. Hoe de samenwerking er op het moment dat dit rapport op de GS wordt besproken uitziet, kunnen wij t.z.t. ter plekke melden. Vertrouwen in een vruchtbare samenwerking is er op het moment van schrijven in ieder geval!

7. Deputaten eredienst & Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK)

Liedboek

De afgelopen periode heeft de ISK zich vooral bezig gehouden met de vraag, hoe gaan we verder na de uitgave en implementatie van het Liedboek.

Er wordt hard gewerkt aan een digitaal compendium, dat via de website van Liedboek online bereikbaar is.

Tevens is er veel aandacht aan besteed hoe het liedboek in al zijn geledingen inzichtelijker te maken voor de gebruikers. Op de site van het liedboek zijn allerhande registers geplaatst om het gebruik te bevorderen. Hoe kun je dit boek gebruiken in de kerk, maar ook thuis, en in pastorale situaties. Het Liedboek is veel meer dan een boek met liederen. Er staan ook prachtige gedichten en gebeden in die gebruikt kunnen worden in verschillende settings.

De ISK heeft de opdracht gegeven om naar meer variatie in mogelijkheden bij de psalmen te zoeken. Psalmen die je kunt zingen in de kerkdiensten, op school, in kleine kring en thuis. Daarvoor is een redactie samengesteld, die op zoek is gegaan naar Bijbelse psalmen in een zingbare versie. Ze doen dat op deze manier, bijvoorbeeld: Is er een Psalm 1 te vinden (of te maken) die ook voor kinderen geschikt is? Of een Psalm 6 die een sterk gebedskarakter heeft? De redactie denkt aan verschillende liedvormen:

- met strofen,
- met een afwisseling van verzen voor solo en refrein voor allen,
- vrijere vormen,
- een korte vorm van slechts één vers, zoals bij liederen van Taizé.

In 'Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk', zijn daarvan al voorbeelden te vinden.

Geneefse melodieën

Er staan psalmen op de Geneefse melodieën in het Liedboek, die sterk en geliefd zijn. Maar de tekst daarvan is verouderd en te lang. De redactie zoekt daarom naar teksten die recht doen aan de krachtige poëzie van het Hebreeuws, en tegelijk ook rechtstreeks aanspreken in het Nederlands. De redactie wil zich daarin beperken. Ze doet dat door via 'de restauratie' van enkele verzen ervoor te zorgen, dat de gehele lijn van de Psalm toch al zingende gevolgd kan worden. Een van de deputaten van de GKv/NGK is lid van de resonansgroep om op producten van de werkgroep te reageren.

Nieuwe liederen

Naast de werkgroep psalmen wordt ook in het algemeen gezocht naar nieuwe liederen. Mensen worden ook uitgedaagd om dat te doen. Met 'De Vertaalslag', een werkgroep rondom dichter Sytze de Vries, wordt de mogelijkheid onderzocht om jaarlijks een dag te organiseren rondom het maken van liederen, waarbij oudere, ervaren dichters en componisten via workshops mensen willen ondersteunen in maken van nieuwe liederen. Het lijkt goed om daar als GKv/NGK, als lid van de ISK, ook bij aan te sluiten.

Als kerken blijven we verbonden met andere kerken inzake het kerklied en liturgie. De actieve deelname aan de ISK wordt voortgezet door een bestuurslid voor de ISK uit het midden van DE aan te wijzen en door deel te nemen aan de activiteiten die de ISK ontwikkelt op het gebied van het kerklied en liturgie.

8. De eerste doopvraag

Situatieschets

De Gereformeerde Kerk van Amersfoort-de Horsten heeft bezwaar aangetekend tegen de formulering van de eerste doopvraag in het nieuwe Gereformeerd Kerkboek. Zie daarvoor hun bezwaarschrift en de bijbehorende adhesiebetuiging van de classis Amersfoort.

Ter versterking van de bespreking van het bezwaarschrift op de GS geven we hier een reactie.

Procedureel

Deputaten eredienst hebben voor het nieuwe GK het Nederlands van de formulieren nog eens grondig

onder de loep genomen. In ons rapport aan de synode van Meppel hebben we dat toegelicht. Het onderwijzende gedeelte van de formulieren is door de synode van Ede niet meer verplichtend gemaakt. Dit gaf ons de vrijmoedigheid het onderwijs zo helder mogelijk uit te laten komen. Dezelfde synode sprak echter uit dat de vragen uit de formulieren wel ongewijzigd gebruikt moesten worden. Achteraf gezien was het niet verstandig van DE de eerste doopvraag ingrijpend te wijzigen, zonder dat een synode zich daarover kon bezinnen. Op dit punt geven we Amersfoort-de Horsten dus gelijk.

Achtergrond nieuwe formulering

We hebben uitgebreid nagedacht over de nieuwe formulering. Kort gezegd waren de redenen voor een nieuwe formulering:

- 'Aan allerlei ellende en zelfs aan het eeuwig oordeel onderworpen' vonden we geen eigentijds Nederlands en ook niet duidelijk qua betekenis.
- Voor de nieuwe formulering kozen we woorden, die al in het Formulier voor de doop aan volwassenen en het Formulier voor openbare geloofsbelijdenis stonden. Zo hadden we een formulering die a) ontleend is aan een bijbeltekst in de NBV en b) in drie vergelijkbare liturgische situaties een parallelle tekst levert.

De kleine verschillen tussen doopformulier kinderen en doopformulier volwassenen zijn niet bewust zo gekozen.

We zijn het met Amersfoort-de Horsten eens dat ook bij de huidige formulering vragen te stellen zijn en dat ze een struikelblok kunnen vormen voor met name niet-gelovige gasten in een kerkdienst.

Inhoudelijke bezwaren Amersfoort-de Horsten

- Volgens bezwaarden impliceert 'zondig en schuldig ter wereld is gekomen' dat de dopeling 'uit zichzelf niets goeds kan doen'. Zo zou er twee keer hetzelfde staan.

Hier zijn we het niet mee eens. Een veelgehoorde kijk op de mens is dat hij 'zondig en schuldig' is, maar niet zo, dat hij niets goed meer kan doen. In de door DE gekozen formulering is de toevoeging over niet iets goeds doen geen herhaling maar een versterking van het eerste deel.

- Bezwaarden hebben grote moeite met het weglaten van het gedeelte over de ellende. Deze moeite komt voort uit wat er inhoudelijk en pastoraal met deze woorden in verband wordt gebracht. "Het is van belang onze nood en ellende helder te belijden, omdat juist in situaties van lijden vragen en aanvechtingen ontstaan." We zijn verrast door deze uitleg. We vragen ons af of deze woorden over ellende zo inhoudelijk bedoeld zijn en we menen te weten dat deze woorden die pastorale werking in ieder geval niet hebben. We kunnen echter heel goed met Amersfoort-de Horsten meegaan als zij zelf dit gedeelte zo parafraseren: "We hebben deel aan de zonden én aan alle gevolgen daarvan."

Voorstel

We onderschrijven het voorstel van de classis (in de adhesiebetuiging). We wijzen erop dat ook Amersfoort-de Horsten zelf al een voorzet in die richting doet, door in haar brief te schrijven dat er "inhoudelijk" teruggekeerd moet worden naar de vorige formulering "in transparante en eigentijdse taal".

We zien uit naar en willen ons inzetten voor doopvragen die dichter bij onze ziel liggen. Eenvoudig en echt.

Ter overweging

Vanuit onze kerkelijke ervaring en ons liturgisch bewustzijn voegen we hier een paar opmerkingen aan toe:

- Het lijkt ons niet vruchtbaar om een uitspraak te doen over de oude en/of de nieuwe formulering. Het ligt meer voor de hand een traject naar de toekomst toe uit te zetten. Waar zouden de kerken mee gediend zijn?
- De praktijk is nu dat voorgangers op eigen houtje de doopvragen anders stellen. We kunnen grotendeels weten of vermoeden wat hen beweegt: missionaire motieven, veranderde geloofsbeleving

en -overtuiging bij doopouders, wens om niet te polariseren in verschillende visie op doop, meer liturgisch besef van hoe iets klinkt en overkomt in een kerkdienst. Een groot onderzoek naar beweegredenen is wat ons betreft niet nodig; een evenwichtige steekproef zou wel zin hebben.

- In de eerste doopvraag staat de notie van zonde, schuld en verlorenheid voorop. Dat schuurt met het warme gebaar van Gods aanvaarding. De genade mag voorop gaan. Vanuit de genade terugblikken op de zonde. We vermoeden dat met die volgorde de vraag al veel minder weerstand oproept.

- De spits van verlorenheid is nadrukkelijk op het kind gericht. Dat terwijl de doop typisch een doop in het midden van de gemeente is, vanuit het gedeelde geloof en met een belofte waarin niet alleen de ouders, maar ook de gemeente deelt.

- Als de praktijk is dat er allerhande doopvragen worden geformuleerd, is het de vraag of een nieuwe vaste formulering wel afdoende is. Zou het volgende niet beter bij onze tijd passen? Een 'voorbeeldformulering' (of een paar), voorzien van een toelichting en een soort 'checklist' wat in elk geval in de vragen terug moet keren. Dan hebben minder creatieve predikanten houvast en bied je tegelijk ruimte en een stuk uniformiteit.

Voorbeelden

Om de noodzaak van het voorstel van de classis Amersfoort te onderstrepen geven we hier vier voorbeelden van formuleringen die op dit moment binnen GKv en NGK al gebruikt worden.

NB: We geven deze voorbeelden 'neutraal' en niet als 'aan te bevelen voorbeelden'.

Formulering A

Jullie kinderen zijn prachtige en unieke schepsels van God! Tegelijk zijn ze geboren in een wereld waar zonde en gebrokenheid heersen en daar hebben ze zonder het te weten ook deel aan. Zonder Christus zou hun leven geen Toekomst hebben.

1. Geloven jullie van harte dat jullie kinderen dankzij het offer van Christus voor God heilig zijn?
2. Belijden jullie dat de Bijbel Gods verlossende woord is, zoals de kerk dat in de Apostolische Geloofsbelijdenis uitspreekt en zoals wij dat in deze gemeente van Christus leren?
3. Beloven jullie om jullie kinderen bij het opgroeien het evangelie van Jezus Christus te vertellen, hun te laten zien wat het betekent om als christen te leven en hen te onderwijzen en te laten onderwijzen in de betekenis van hun doop?

Formulering B (een bewerking van Formulering A)

Jullie kinderen zijn prachtige en unieke schepsels van God! Tegelijk zijn ze geboren in een wereld waar zonde en gebrokenheid heersen en daar hebben ze zonder het te weten ook deel aan. Ook zij zullen zondaren blijken te zijn. Maar met Christus heeft hun leven toch toekomst.

1. Geloven jullie van harte dat jullie kinderen, dankzij de dood en opstanding van Jezus Christus, ook Gods kinderen zijn en de doop als teken daarvan mogen ontvangen?
2. Belijden jullie het christelijk geloof, dat de bijbel ons leert, de Apostolische Geloofsbelijdenis heeft samengevat en hier in de gemeente van Christus geleerd wordt?
3. Beloven jullie om jullie kinderen bij het opgroeien het evangelie van Jezus Christus te vertellen, hun te laten zien wat het betekent om als christen te leven en hen te onderwijzen en te laten onderwijzen in de betekenis van hun doop?

Formulering C

Jullie hebben gezegd dat je graag je zoon/dochter wilt laten dopen: een teken dat hij hoort bij God en bij het verbond dat God met ons gesloten heeft. Het teken van de doop heeft in de ogen van God dus een geweldige betekenis. Het zou dan ook niet goed zijn om kinderen alleen maar uit gewoonte te dopen. En het is ook niet zo dat de doop een soort magische bescherming geeft. Daarom ga ik jullie nu een paar vragen stellen. Zodat het voor iedereen duidelijk is, waarom jullie graag willen dat je zoon/dochter gedoopt wordt.

Als eerste: Komen jullie ervoor uit dat onze kinderen de redding door Jezus nodig hebben, omdat ze geboren worden als zondige mensen? Erkennen jullie dat onze kinderen verloren zullen gaan, als God niet ingrijpt? En geloven jullie ook dat onze kinderen door God apart gezet zijn, dat ze bij Jezus horen, dat ze door hem gered worden, en dat ze daarom het teken van de doop horen te krijgen?

Als tweede: God heeft ons zijn Woord gegeven in de bijbel. In de belijdenis van de 12 artikelen wordt dat samengevat. En hier in de christelijke kerk stemmen we daarmee in. En de vraag is of ook jullie geloven dat deze boodschap van God voor ons de enige boodschap van redding is.

Als derde: Jullie hebben de verantwoordelijkheid gekregen voor jullie zoon/dochter. Beloven jullie, dat jullie hem/haar in de opvoeding de boodschap van het evangelie mee zullen geven, met alle mogelijkheden die jullie hebben? En beloven jullie ook, dat jullie hem/haar ook mee zullen laten doen in het onderwijs in de kerk?

Formulering D

[De ouders gaan naar het doopvont. Eventueel vertellen zij waarom ze hun kind willen laten dopen. Daarna zeggen zij, of zegt de voorganger namens hen ...]

Wij geloven, dat God dit kind van ons wil schoonwassen. Hij vergeeft z'n zonden en vernieuwt z'n leven. Het is kind bij hem in huis.

En wij belijden, dat de bijbel – samengevat in de geloofsbelijdenis en hier in de christelijke kerk geleerd – het verlossende woord van God is.

[De voorganger vraagt aan elk van de doopouders]

N...

Zul je deze blijde boodschap, door wat je zegt en doet, aan je kind voorleven?

Ja, dat belooft ik.

[De voorganger vraagt aan de gemeente]

Broeders en zusters,

Zult u, als u daartoe geroepen wordt, deze ouders helpen bij de christelijke opvoeding van hun kind?

Ja, dat beloven wij.

9. Voorstel besluiten/nieuwe opdracht

NB: Alles wat er te besluiten valt, is ook verwoord in de nieuwe opdracht. Daarom hebben we deze twee voorgestelde hoofdstukken samengevoegd. De meeste motivatie is al verwoord in het rapport tot nu toe. Waar nodig geven we enige aanvulling.

[S] = structureel [I] = Incidenteel

Algemeen

1. GS en LV stellen een 'Commissie Eredienst' (CE) in als opvolger van DE en CISK. [S]
2. CE is het officiële adres voor alles betreffende liturgie binnen de kerken. [S]

Commissie eredienst & Steunpunt Liturgie

3. GS en LV geven CE en SL samen de opdracht om zich, bij hun dienende werk t.a.v. liturgie in de kerken, te laten leiden door de tabel 'wie, wat en hoe van liturgie & de kerken', om op die manier zoveel als mogelijk er voor verschillende doelgroepen, voor alle kerken en alle leden indien nodig te zijn. [Over het ontstaan van de tabel: zie hoofdstuk 5] [I]

TABEL 'Wie, wat en hoe van liturgie & de kerken'				
Leidraad voor nieuwe opdracht GS/LV voor CE				
Voor wie	Wat	Hoe	Door wie?	Wanneer (prioriteit)
Predikant	Toerusten	Wat is liturgie?	SL	1 ^e prioriteit voor seizoen 2019-2020
	Faciliteren	PEP - opleiding Workshops Hoe maak je? Hoe doe je?	SL SL SL en CE	
		Herformuleren	Welke liederen zijn er? Formulieren hertalen / alternatieven	
	Inspireren		Event Publicaties	
Masterstudent TU	Toerusten	Wat is liturgie? Liturgisch practicum Chapel Mentoraat	SL SL SL SL	1 ^e prioriteit voor seizoen 2019-2020
	Faciliteren	Hoe maak je? Hoe doe je? Welke liederen zijn er?	SL CE	
Cantor/kerkmusicus/liturgiecoördinator	Inspireren	Event-workshop Nieuwsbrief Gemeente-avond Themadienst Wat is liturgie?	alleen eerste prioriteiten al ingevuld	2 ^e prioriteit voor seizoen 2020-2021 (afh. van bewustwording van lit. cie. en KR)
Liturgiecommissie en kerkenraden	Toerusten	Event-workshop Nieuwsbrief Gemeente-avond Themadienst Artikelen Wat en hoe van coördinatie liturgie	Gehele blok SL samen met CE samen met lit. cie. en kerkenraden	1 ^e prioriteit voor seizoen 2019-2020
	Informereren		SL	
gemeentelid (in al hun lit. veelkleurigheid)	Inspireren	Event-workshop Nieuwsbrief Gemeente-avond Themadienst Artikelen Glossy		3 ^e prioriteit voor seizoen 2021-2022
Muzikant	Instrueren	Instructiefilmpje Arrangement Cursussen Bestaande bronnen	CE en op de achtergrond SL	1 ^e prioriteit, gelijk oppakken

[Toelichting: Dit is een ambitieuze tabel. We hebben er daarom prioriteiten aangebracht. Daarbij geven we prioriteit aan hen die actief betrokken zijn bij het nadenken over en maken van liturgie.]

Commissie eredienst

4. GS/LV geven CE de opdracht te functioneren als adres voor nieuwe kerkliederen, nieuw werk te toetsen -waarbij gelet moet worden op liturgische bruikbaarheid, kwaliteit, bijbelse inhoud en een zo gevarieerd mogelijk liedrepertoire- en dit bij gunstige beoordeling onder de aandacht van de kerken te brengen. [S]

5. GS/LV geven CE de opdracht de kerken te dienen met bezinning rond de plaats van psalmen in de liturgie. Bij die bezinning willen we oog hebben voor:

- de verschillende psalmbewerkingen die er zijn
- de kwaliteit (sterkte/zwakte) van dit materiaal
- de geschiktheid voor gebruik in de kerken
- aandacht voor het verschil tussen een bijbelse onberijmde psalm en bewerkingen daarvan
- informatie over de verscheidenheid van gebruiksmogelijkheden van de psalmen. [I]

6. Als kerken blijven we verbonden met andere kerken inzake het kerklied en liturgie. De actieve deelname aan de ISK wordt voortgezet door een bestuurslid voor de ISK uit het midden van CE aan te wijzen en door deel te nemen aan de activiteiten die de ISK ontwikkelt op het gebied van het kerklied en liturgie. [We stellen dus voor de huidige twee vertegenwoordigers te vervangen door één.] [S]

7. GS/LV geven CE de opdracht om de pilot met instructiefilmpjes op YouTube voort te zetten door het gemaakte materiaal te promoten, te evalueren en bij positief resultaat verder te ontwikkelen. [I]

8. CE levert voor de eerstvolgende synode/LV zo goed mogelijk een situatieschets van het liturgische landschap: ontwikkelingen, verschillen, discussies, problemen, uitdagingen.

[Toelichting: Liturgische ontwikkelingen gaan snel en steeds meer gemeentes gaan daarin hun eigen weg. Als kerken gezamenlijk vergaderen in een synode is het goed om een reëel beeld te hebben van wat er plaatselijk liturgisch gebeurt en speelt.] [S]

Steunpunt

GS en LV geven CE de opdracht om door middel van het Steunpunt Liturgie:

9. de kerken te voorzien van informatie, advies en inspiratie inzake onderwerpen die de liturgie betreffen en waar mogelijk een zodanige bijdrage te leveren dat de bezinning hierover binnen de kerken wordt gestimuleerd;
10. de kwaliteitsbevordering op het gebied van liturgie, muziek en zang in de gemeenten te stimuleren;
11. een gidsfunctie te hebben bij de huidige veelheid aan liederen;
12. de kerken te adviseren over het gebruik van de juiste beamerpakketten en licenties. [S]

GS/LV geven CE de opdracht:

13. extra in te zetten op het bekend maken van het Steunpunt binnen de NGK;
  14. de nieuwe locatie van SL binnen de TU te consolideren, en de impact ervan op het werk te stimuleren;
  15. aan de volgende synode te rapporteren over de gevolgen van de verhuizing met opnieuw bezinning op de toekomst van het SL (zowel inhoudelijk als financieel);
  16. zelf meer betrokken te raken bij het denk- en advieswerk van SL;
  17. namens de kerken haar werkgeversrol voor de werknemer van SL te vervullen.
- [deels S, deels I]

[Toelichting: Het bestaan van, en de uitgaven voor, het Steunpunt motiveren we allereerst vanuit het belang van de liturgie voor de kerken. Verder ook vanuit de belangstelling die er is voor informatie vanuit het SL, zoals blijkt uit het verslag over de afgelopen periode. Voor komende periode zien we uit

naar de kruisbestuiving die kan ontstaan in Kampen tussen TU en SL. We hopen dat ook de NGK kerken hun winst leren doen met materiaal van het SL.

De rijke liturgische verscheidenheid en vrijheid van dit moment maken het Steunpunt tot een waardevol instituut.

Tegelijk is het bestaan van zo'n Steunpunt geen vanzelfsprekendheid, mede gezien het kostenplaatje. We zullen daarom t.a.v. slagvaardigheid en nut steeds de vinger aan de pols houden.

Zie ook de brief die we hierover in sept. 2019 schreven aan de Regiegroep, n.a.v. haar vraag over de financiën (bijlage 3).]

Bijbelvertaling

GS/LV dragen CE op:

18. bij bijbelgenootschappen en andere instanties die actief betrokken zijn bij het uitgeven en (doen) vervaardigen van bijbelvertalingen in ons land, zich te presenteren als het adres waaraan men informatie over het onderwerp bijbelvertaling kan toezenden;

19. contact te onderhouden met het Nederlands Bijbelgenootschap over de aangekondigde revisie van de NBV en daarvan rapport uit te brengen. [S]

Budget

GS en LV verlenen

19. CE voor het commissiewerk een budget voor de jaren 2021-2023 van € 3.600 per jaar, (totaal € 10.800).

20. CE voor het Steunpunt Liturgie voor de jaren 2021-2023 een budget van € 26.400 per jaar, (totaal € 79.200).

AIO aan de TU

21. GS en LV stellen voor vier jaar €10.000 per jaar beschikbaar voor een AIO liturgie aan de TU Kampen, op voorwaarde dat het overige benodigde geld via TU en via fondsen van derden beschikbaar komt.

[Toelichting:

Prof. dr. Hans Schaeffer koos liturgie als speerpunt bij zijn werk voor de praktische theologie. Sinds augustus 2019 heeft het Steunpunt onderdak bij de TU. Vanwege de samenvoeging met de TU en de continuïteit van het Steunpunt willen we graag voorstellen om een onderzoeker in dienst te nemen bij het Steunpunt en de TU. Deze onderzoeker kan belangrijk werk leveren voor de TU, maar ook de kennis die binnen het Steunpunt aanwezig is verder ontsluiten. Verder zou zo'n onderzoeker voorbereidend kunnen zijn op de vervanging van Anje de Heer in relatie tot haar pensioengerechtigde leeftijd. Een groot deel van de kosten van zo'n onderzoeker wordt door de TU aangevuld, als er beperkte financiële middelen door het Steunpunt worden opgebracht. Daarvoor zullen door ons fondsen van derden worden aangeschreven. We doen een beroep op de GS en LV om het mogelijk te maken om de aankomende 4 jaar een extra investering te doen van 10.000 euro per jaar (totale kosten zijn ongeveer €100.000). Tegen de tijd dat GS en LV vergaderen zal er meer duidelijk zijn over beschikbare fondsen en dus over of het zin heeft een beroep te doen op GS en LV voor een deel van het geld.]

10. Financiën

1. DE

De kosten van het deputaatschap als zodanig worden hoofdzakelijk gevormd voor zaalhuur en reiskostenvergoedingen. Deze zijn stabiel. Enige extra kosten zijn gemaakt in verband met de verhuizing van het Steunpunt Liturgie van Amersfoort naar Kampen. Dankzij de inzet van eigen mensen konden deze kosten zeer beperkt worden gehouden.

De uitgaven van DE en SL zijn binnen het budget gebleven. Zie bijlage 3.

2. CISK

De onkosten van CISK (2014-2019), die ten laste komen van het landelijk verband van de NGK, bestaan voornamelijk uit reiskosten.

De reiskosten bestonden uit:

Vergoeding autokosten	3063 km
Vergoeding OV:	€ 130,80

Daarnaast zijn kosten gemaakt vanwege de opnames van het YouTube project en kopiekosten.

- a. vergoeding kopiekosten € 100,00
- b. vergoeding YouTube project € 2.738,00

3. Periode 2021 - 2023

Zie besluiten/opdracht, onderdeel 19 en 20.

Jaarrapport DE is te vinden op:

<https://www.gkv.nl/organisatie/generale-synode/gs-2020/jaarrapporten-gs-2020/>

Bijlagen

1. Samenstelling deputaatschap en commissie DE en CISK

DE

Jeroen Sytsma, voorzitter	(2023)
Jorrit Woudt, secretaris	(2023)
Jacco Steen – Sennema	(2026)
Jetze Baas	(2026)
Louren Blijdorp (door DE zelf ingevulde vacature)	(2026)
Maarten van Loon (tot juni 2019) -> Arjan Wilschut (vanaf juni 2019)	(2026)
Marc ten Brink (bijbelvertaling)	(2023)
Freerk Jan Berghuis (bijbelvertaling)	(2023)

Robert Helder heeft zich halverwege de periode teruggetrokken als deputaat i.v.m. beëindiging lidmaatschap GKv. Hij heeft de taken van penningmeester wel voor deze periode voortgezet.

CISK

Frank Schneider, secretaris	(tot sept. 2019)
Jaco Weij	(secretaris vanaf sept. 2019)
Freddy Gerkema	(tot sept. 2019)
Gerard Nederveen	
Joost Visser	(tot sept. 2019)

2. Antwoord aan Regiegroep op brief 3 juni 2019 (vragen over rapportage en budgetten aan GS/LV)

Zwolle, 17-9-2019

Afzender: Deputaten eredienst en Commissie ISK

Geachte Regiegroep, broers en zussen in Christus,

Hartelijk dank voor uw zinvolle vragen over de toekomstige financiële situatie van onze kerken. We hebben de vraag extra goed bekeken, omdat we vermoeden dat wij, doordat het Steunpunt Liturgie onder onze verantwoordelijkheid valt, een relatief duur deputaatschap zijn. Het deputaatschap maakt zelf nauwelijks kosten en zal in de samenstelling voor de gezamenlijke kerk ook niet veel groter zijn in aantal leden dan de huidige Deputaten eredienst.

Hieronder herhalen we uw vragen en voegen we onze antwoorden toe.

1. *Stel dat GS en LV in 2020 komen met de opdracht voor commissies, deputaatschappen en instellingen tot een kostenreductie van bijvoorbeeld 20% vanaf 2023, wat moeten zij dan bij het stellen van prioriteiten in inhoud en omvang van het landelijke kerkenwerk nadrukkelijk meewegen, als het om uw werkveld en inhoud en omvang van uw opdracht gaat?*

Het voornemen om de gezamenlijke kerk financieel in een gezonde situatie te laten functioneren heeft onze hartelijke instemming. We begrijpen dan ook dat u deze vraag stelt.

Wat wij in overweging willen geven, is dat de liturgie en de eredienst het hart vormen van kerk-zijn; liturgie en eredienst gaan elke kerkganger op elke zondag aan. Bij de liturgie bestaat emotionele betrokkenheid en daarvan geldt zeker dat het geen 'ver van het bed'- gevoelens oproept. Dit hart van kerk-zijn is enorm in beweging, doordat we juist op dit vlak heel sterk ontwikkelen. Er ontstaat een

breed palet aan liturgische praktijken. Terwijl het besef van wat liturgie is, gering is. Dit zijn mede de redenen dat de TU, in het bijzonder hoogleraar Hans Schaeffer, in zijn werk voor de praktische theologie (het onderzoek naar) liturgie centraal stelt. Wij hebben vanwege continuïteitsoogpunt en vanwege impact het Steunpunt Liturgie ondergebracht bij de TU, in nauwe samenwerking met Hans Schaeffer. Daarom zien wij graag dat de huidige omvang van de financiële middelen niet wordt teruggebracht. Onze overweging daarbij is dat het Steunpunt ook voor de kerken van de huidige NGK mogelijk een belangrijke bijdrage kan leveren. De extra leden van de NGK zouden een financiële status quo mogelijk moeten maken.

Sterker nog, vanwege de samenvoeging met de TU en de continuïteit van het Steunpunt Liturgie willen we graag voorstellen om een onderzoeker in dienst te nemen bij het Steunpunt en de TU. Deze onderzoeker zal belangrijk werk leveren voor de TU maar ook de kennis die binnen het Steunpunt aanwezig is verder ontsluiten. Verder zou zo'n onderzoeker voorbereidend kunnen zijn op de vervanging van Anje de Heer in relatie tot haar pensioengerechtigde leeftijd. Een groot deel van de kosten van zo'n onderzoeker wordt door de TU aangevuld, als er beperkte financiële middelen door het Steunpunt worden opgebracht. Daarvoor zullen door ons fondsen van derden worden aangeschreven. We doen een beroep op de GS en LV om het mogelijk te maken om de aankomende 4 jaar een extra investering te doen van 10.000 euro per jaar. Dat zal dus voor de eerstvolgende vier jaren het geval zijn.

2. *Als de keuzes van GS en LV in 2020 op uw werkveld in de richting gaan van een 20% kleiner budget vanaf 2023, welke gevolgen zou dat op hoofdlijnen hebben voor aard en omvang van uw werk? Welke taken lopen er dan klem en welke taken zijn niet meer uitvoerbaar? Anderzijds: in hoeverre helpt een dergelijke financiële taakstelling u bij het aanbrengen van focus op uw werkveld? Kortom, wat zijn de gevolgen voor uw opdracht?*

Omdat de kosten van het deputaatschap voor vrijwel 100% opgaan aan het Steunpunt Liturgie, betekent een vermindering van budget een reductie van de capaciteit van het Steunpunt (minder beschikbaar uren). Dat zal ten koste gaan van de meer individuele adviezen die het Steunpunt verleent (vraag-gestuurd). Terwijl ook de aanbod-gestuurde toerustende taken verminderd zullen moeten worden.

Het is vrij lastig om aan te geven 'welke taken klem lopen en/of niet meer uitvoerbaar zijn'. De ervaring leert dat de huidige aanstelling van Anje de Heer voor 0.42 fte een te krappe jas is voor de vragen die gesteld worden en het verwezenlijken van alle benodigde taken. Een deel van ons werkgeverschap van het Steunpunt komt neer op het bewaken van het aantal gewerkte uren, omdat de grens van 0.42 fte vanwege de hoeveelheid werk gemakkelijk wordt overschreden, wat door Anje gratis wordt ingevuld.

De integratie met Kampen (TU) heeft voor een groot deel te maken met continuïteit en impact.

Mogelijk dat deze integratie op termijn zo uitpakt dat de taken anders verdeeld kunnen worden. Het is daarom niet goed te zeggen, hoe dit in 2023 zal uitpakken.

We hopen dat ook de kerken van de huidige NGK de weg naar het Steunpunt weten te vinden en dan is een handhaving of een kleine uitbreiding van de omvang eerder aan de orde.

3. *Welke budgettaire gevolgen heeft het volledig samengaan van commissies/deputaatschappen/instellingen op hetzelfde werkveld bij hereniging in 2023 voor uw specifieke werkveld?*

Wij gaan ervan uit dat het samengevoegde team van deputaten eredienst en commissie ISK niet (veel) groter is dan de huidige samenstelling van de deputaten eredienst. Daar is ook niet meer of minder budget voor nodig. De hereniging heeft daarop dus geen invloed.

Wij zien de noodzaak voor ons werkveld van het behouden van het Steunpunt Liturgie. Samen staan

we als deputaten en commissie (toekomstig commissie eredienst) voor de aanvraag voor de aankomende 3 jaren m.b.t. de ondersteuning op het gebied van liturgie door het Steunpunt in de eengeworden kerk. In ons rapport hebben we een schets gegeven van de taken die we voor de nieuwe commissie eredienst voor ons zien (zie de tabel in hoofdstuk 9) en we zijn erg overtuigd van de goede bijdrage die ook het Steunpunt kan bieden aan deze taken in bewustwording en faciliteren. De ervaring en kennis over liturgie en liturgische praktijken kan o.i. daarbij niet worden gemist.

We willen wel graag de opdracht aannemen om in de aankomende 3 jaren te bezien hoe een eventuele reductie opgevangen zou moeten worden, mocht dat tot onze verantwoordelijkheid worden gezien.

Een broederlijke en zusterlijke groet van onze deputaten en commissie,

Jeroen Sytsma, voorzitter deputaten eredienst

Frank Schneider, secretaris CISK

3. Financieel overzicht liturgie 2018 en 2019 (jan-aug!)

Financieel overzicht Liturgie 2018 (jan.-dec.) en 2019 (jan.-aug. !).

Het budget is jaarlijks Eur. 30.000

	jan.-dec. 2018	jan.-aug. 2019	
Som van Saldo	Kolomlabels		
Rijlabels	2018	2019	Eindtotaal
40			
4000 Bruto-salarissen loonlijst	16.544	11.236	27.781
4003 Individueel KeuzeBudget (IKB)	3.212	2.162	5.374
4005 Reservering loopbaanbudget	189		189
4010 Sociale lasten (WW/WAO etc.)	3.304	2.191	5.495
4012 Pensioenpremies	1.761	1.193	2.954
4015 Personeelsverzekering ZW/Arbo	637	572	1.209
4018 Kosten woon/werkverkeer loonlijst F&B	382		382
4051 Inhuur freelancers - uitvoering doelstell.org.	908		908
4070 Studiekosten / bevordering deskundigheid		49	49
Totaal 40	26.938	17.403	44.340
41			
4120 Reiskosten leden deputaten-bestuur	611	141	752
4130 Vergaderkosten van deputaten-bestuur		1.213	1.213
Totaal 41	611	1.354	1.964
43			
4305 Druk- en kopieerkosten		119	119
4370 Abonnementen/vakliteratuur	55	145	200
Totaal 43	55	264	319
45			
4510 Huisvesting - huur kantoorruimte	1.440		1.440
4535 Verzekeringspremies		-92	-92
Totaal 45	1.440	-92	1.348
48			
4870 Kosten website afzonderlijke org.-deput.		70	70
Totaal 48		70	70
50			
5030 Reiskostenvergoeding activit. doelstelling org.	0	0	0
Totaal 50	0	0	0
83			
8310 Opbrengst verkoop documentatie	-1.689	-1.086	-2.775
Totaal 83	-1.689	-1.086	-2.775
Eindtotaal	27.354	17.911	45.265

4 - betreffende Steunpunt Liturgie -

I Onderwerpen van vragen e.a. uit het land

- Avondmaal (*algemeen, vorm, structuur, gasten, kinderen, sursum corda, voorbereiding, rond Pasen*) (43)
- Afkondigingen en mededelingen (12)
- Beamen, auteursrecht (95)
- Doop (*algemeen, formulier, onderdompeling?, doopdiensten?*) (22)
- Formulieren (37)
- Gebeden (11)
- Gemeente en liturgie (11)
- Geref. Kerkboek 2017 (145)
- Gedenken overledenen (laatste zondag liturgisch jaar) (62)
- Getuigenissen (in de dienst)? (2)
- Huwelijksdiensten in willekeurige plaatsen en op willekeurige tijdstippen (1)
- Inclusieve liturgie (8)
- Jongeren en kerkdienst (2)
- Kaarsen: Paaskaars (36)
- kerkbouw; kerkinterieur (9)
- kerkenraad en liturgie (5)
- Kind en kerkdienst (14)
- Kerkmuziek algemeen; beleid kerkmuziek (35)
- Kerklied; kerklied gezocht (70)
- Liturgie algemeen (72)
- Liturgie coördinatie (20)
- Liturgie en verbeelding, symboliek, ritueel (17)
- Liturgisch jaar (172)
- Liturgisch moment oid rond start van niet-ambtelijke functies en taken (37)
- Liturgie en diaconie; inzameling gaven (9)
- Liturgie en Kerkorde (7)
- Orde van Dienst (13)
- Organistengebrek/begeleiding gemeentezang (1)
- Openbare Geloofsbelijdenis (4)
- Psalmen (6)
- Preeklezen (4)
- Preekvoorbereidingsgroepen (5)
- Stilte (7)
- Taizéviering (2)
- Tweede Dienst (46)
- Uitvaart (3)
- Vasten (4)
- Vespers (24)
- Voorlezer (7)
- Voorganger? (1)

II Materialen

Notities – overzicht

- De actieve gemeente
- Afkondigingen en mededelingen
- Avondmaal – algemeen
- avondmaal – vorm
- Avondmaal – structuur van de viering
- Avondmaal – frequentie
- Avondmaal - voorbereiding
- Avondmaal – gasten
- Avondmaal en kinderen
- Avondmaal – sursum corda
- Avondmaal in kleine kringen?
- Andere muziekinstrumenten
- Basiskennis Liturgie
- Beurtzang
- Cantorij
- Categoriele diensten
- Christelijke symboliek
- Collecte
- Coördinator Eredienst
- Credo
- Doop
- Doop door onderdompeling?
- Doop en gemeente
- Doop en aanwezigheid moeder
- Doopdiensten
- Formulieren
- Gang door de dienst
- Gebeden
- Gebeden – handreiking voorbede
- Gedenken overleden gemeenteleden
- Houding en beweging
- Jongeren en kerkdienst
- Kerkdienst en cultuur
- Kerkdienst, beleving en betrokkenheid
- Kerkdiensten op feestdagen (kerkrecht)
- Kerkelijk jaar
- Kerkenraad en liturgie
- Kerkinterieur
- kerkmuziekopleidingen
- Kind en kerkdienst
- Kind en sacramenten
- Lichtsymboliek rond Pasen
- Liedboek 2013
- Liturgie en auteursrecht
- Liturgie en kerkorde
- Liturgie en verbeelding
- Liturgische ontwikkelingen en besluiten
- Loven, Lofprijzing – bouwstenen voor bezinning en beleid
- Orde B
- Orde C
- Orde D
- Ouderendiensten
- Preekvoorbereidingswerkgroep
- Raamwerk liturgiebespreking
- Regeling Kerkmuziek
- Rond het Kerstfeest
- Rond het Paasfeest
- Rond het Paasfeest – Hemelvaart en Pinksteren
- Stilte
- Schriftlezingen
- Schuldbelijdenis en Genadeverkondiging
- Symbolische bloemsierkunst
- Taizévieringen
- Tien Woorden
- Tweede dienst – algemeen
- Tweede dienst – eigen karakter mo en mi-dienst
- Tweede dienst – samenkomsten in Bijbel en kerkg.
- Uitvaartsamenkomsten
- Vaste liturgische onderdelen
- Vesper
- Visiedocument liturgie
- Voorbereiding (Aanvang)
- Het voorbereiden van een kerkdienst

Documentatiemappen – overzicht

- De actieve gemeente
- Avondmaal – algemeen
- avondmaal – vorm
- Avondmaal – structuur van de viering
- Avondmaal – frequentie
- Avondmaal - voorbereiding
- Avondmaal – gasten
- Avondmaal rond Pasen?

- Beleid Kerkmuziek
- Beurtzang
- Cantorij
- Categorieale diensten
- Collecte
- Collecte: teksten en gebeden
- Doop
- Gasten in de dienst
- Gebeden
- Handoplegging
- Kerkdienst en cultuur
- Hemelvaart en Pinksteren
- Houding en Beweging
- Jongeren en eredienst
- Kaarsen
- Kerkelijk jaar
- Kerkenraad en liturgie
- Kerkinterieur
- Kerkbouw
- Kerklied, spiritualiteit en stijl
- Kerklied en kerkmuziek
- Kind en kerkdienst
- Kindmoment liturgisch
- Liturgie en Verbeelding I
- Liturgie en Verbeelding II
- Loven, Lofprijzing – bouwstenen voor bezinning en beleid
- Orde B
- Orde C
- Orde D
- Rond het Kerstfeest
- Rond het Paasfeest
- Stilte
- Schriftlezingen
- Schuldbelijdenis en Genadeverkondiging
- Schuld, vergeving en verzoening
- Symbolen en rituelen
- Taizévieringen
- Tien Woorden
- Tweede dienst
- Vaste liturgische onderdelen
- Vasten in de Veertigdagentijd
- Vesper
- Voorlezer

Werkbladen – overzicht

1. De kerkdienst in beeld
2. Hoe zit je in de kerkdienst?
3. Liturgie en levensheiliging
4. Het liturgisch jaar
5. Stilte
6. Jeugd en kerkdienst
7. Opstap Liturgie (tieners, jongeren)
8. De Maaltijd van de Heer
9. Hoe zit een kerkdienst in elkaar?

Handreikingen – overzicht

- *Handreiking bij het gebruik van liederen uit de bundels Opwekking*: een handreiking voor een theologisch verantwoorde omgang met liederen uit het repertoire van Opwekking
- *Handreiking bij het gebruik van liederen uit de reeks Psalmen voor Nu*: een praktische handreiking met oog op de mogelijkheden en onmogelijkheden voor gemeentezang en andere vormen van gebruik
- *MET HEEL MIJN HART. Handreiking bij Liedboek 2013 voor de Geref. Kerken (vrijg.)*: een handreiking voor de omgang met *Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk* in de praktijk van de GKv
- *GK 2017 – Aan de slag*. De nieuwsberichten vormen samen een handreiking bij het GK 2017

III Lezingen, studiedagen, gemeenteavonden e.a.

- Maart 2017: gastcollege in het kader van de predikantsmaster, TU Kampen
- 9 juni 2017: ‘Vrede zij U, Wolterstorffs betekenis voor christelijk geloof’ - symposium rond Nicholas Wolterstorff, juni 2017, i.s.m. de TU Kampen (medeorganisator; gesproken column)
- 25 november 2017: Spot On! - studiedag rond liturgie, i.s.m. het Praktijkcentrum, november 2017 (medeorganisator; spreker, workshops)
- Maart 2018: gastcollege in het kader van de predikantsmaster, TU Kampen
- April 2018: Gemeenteavond Gouda
- 22 mei 2018: Predikantencongres, avondprogramma rond ‘Liturgische ruimte/liturgie en lichamelijkeheid’ (met ds. David de Jong).
- Juni 2018: Kerkdienst rond Liedboek Harderwijk
- September 2018: studiedag rond liturgie Kerkenraad Drachten-Nijega
- Najaar 2018: Presentatie Geref. Kerkboek bij de Liturgische Kring
- 28 januari 2019: Reflectie op Marcel Barnard, *Tot Gods eer. Handreiking voor gesprekken over liturgie* (in opdracht van de PKN, 2018) vanuit GKv-perspectief bij de Liturgische Kring, voorjaar 2019.

IV Projecten Liturgisch Jaar

- Epifanie, Veertigdagentijd en Paastijd 2017: *Leven naar het koninkrijk*
  - Bijbelleesrooster, gesprekssamenkomsten (bij Tom Wright, *Hoe God koning werd*), Kinderlijn (Veertigdagentijd), Handreiking (Veertigdagentijd, Vespers Stille Week.
  - Pinksternoveen: (bijbelleesrooster, opzet voor ochtend- of avondgebed)
- AdventKerstEpifanie 2017-18: *Wees niet bang!*
  - Bijbelleesrooster, Kinderlijn, 12+-materiaal, Handleiding, Lied, Vespers voor Advent, Liturgische moment adventskaarsen
- VeertigdagenPasenPaastijd 2018: *De grootste van deze is de liefde*
  - Bijbelleesrooster, Kinderlijn, 12+-materiaal, Handleiding, Vespers voor de Stille Week
  - Pinksternoveen (bijbelleesrooster, opzet voor ochtend- of avondgebed)
- Herfst 2018: Handreiking bij Openbaring (alternatieve leeslijn november t/m december=Advent)
- AdventKerstEpifanie 2018: *Uitnodiging*
  - Bijbelleesrooster, Kinderlijn, Handreiking, Vespers, Liturgisch moment Adventskaarsen
- VeertigdagenPasenPaastijd 2019: *Een nieuw begin*
  - Bijbelleesrooster, Kinderlijn, Handreiking, Vespers Stille Week, suggesties voor groepsbijeenkomsten

V Artikelen in de rubriek Steunpunt Liturgie in EREdienst

- 'De twee b's van een hedendaagse liturgische praktijk. Over bricolageliturgie en blinded worship'. In: *EREdienst* jg. 46 nr. 3 (mei 2019)
- 'Liturgie en diaconie. Over de diaconale aspecten van een kerkdienst.' In: *EREdienst* jg. 46 nr. 1 (januari 2019)
- 'De houten broek is uit de mode'. In: *EREdienst* jg. 44 nr. 4 (juli 2017)
- 'Votum en groet. Over het begin van een kerkdienst'. In: *EREdienst* jg. 44 nr. 6 (november 2017)
- 'De baard, het bal en de achtertuin. Openbare geloofsbelijdenis voor het voetlicht'. In: *EREdienst* jg. 43 nr. 5 (september 2016)
- 'De drieslag van de kerkelijke feesttijden'. In: *EREdienst* jg. 42 nr. 6 (november 2015)
- 'Liturgische gastvrijheid'. In: *EREdienst* jg. 42 nr. 4 (juli 2015)
- 'De kracht en zwakte van de herhaling. Over liturgie en herhaling'. In: *EREdienst* jg. 42 nr. 1 (januari 2015)
- 'Wie ben je? Over het opstellen van een muziekprofiel'. In: *EREdienst* jg. 41 nr. 5 (september 2014)
- 'Doet dit, telkens opnieuw' – Maar waar? Over het vieren van de Maaltijd van de Heer in kerk of kring'. In: *EREdienst* jg. 41 nr. 3 (mei 2014)
- 'Variaties op een thema. Over liturgie en variatie'. In: *EREdienst* jg. 41 nr. 2 (maart 2014)
- 'Samenspel. Over liturgie als teamwork'. In: *EREdienst* jg. 40 nr. 6 (november 2013)
- 'In verband met de preek. Over schriftlezingen in de kerkdienst'. In: *EREdienst* jg. 40 nr.2 (maart 2013)
- 'Oh, Oh Opwekking. Over de omgang met een speciaal repertoire'. In: *EREdienst* jg. 39 nr. 3 (mei 2012)
- 'O licht, vrolijk licht van de hemel. Herkomst en gebruik van de paaskaars'. In: *EREdienst* jg. 39 nr. 2 (maart 2012)
- 'Gemeente en liturgie' (2). In: *EREdienst* jg. 38 nr. 4 (augustus 2011)
- 'Avondmaalsviering rond Pasen'. In: *EREdienst* jg. 38 nr. 61 (januari 2011)
- 'Liturgie en samenspel. Wat voetbal over liturgie te zeggen heeft'. In: *EREdienst* jg. 37 nr. 4 (juli 2010)
- 'Gemeente en liturgie' (1). In: *EREdienst* jg. 37 nr. 1 (januari 2010)

VI Lied van de Maand

- 2019-2020: *Liturgie Diaconaal* (liederen rond allerlei diaconale aspecten).
- 2018-2019: *Beweging* (liederen rond beweging en bewogen worden, lichamelijk en innerlijk)
- 2017-2018: *Wereldwijd* (liederen uit alle werelddelen uitgezonderd Antarctica)
- 2016-2017: *Vlammen zijn er vele* (500 jaar Reformatie)

VII GK 2017 – Aan de slag

Nieuwsbrieven januari – juli 2018 rond het nieuwe GK:

- [NIEUWSBERICHT 1 GK 2017 – aan de slag](#): *informatieve beampresentatie over het nieuwe GK*
- [NIEUWSBERICHT 2 GK 2017 – aan de slag](#): *identiteitsbundel | Uitgelicht: 'Wonderwereld vol geheimen' (GK 256)*
- [NIEUWSBERICHT 3 GK 2017 – aan de slag](#): *identiteitsgebonden aanvulling op het Liedboek | Uitgelicht: Het lied van het zout (GK 248)*
- [NIEUWSBERICHT 4 GK 2017 – aan de slag](#): *proeftuin | afkortingen | voorzieningen voor blinden en slechtzienden | begeleidingen | beamer en licenties*
- [NIEUWSBERICHT 5 GK 2017 – aan de slag](#): *Liedbundel, dienstboek en kerkorde | Uitgelicht: Groot Kerkgebed | Waar is ... gebleven?*
- [NIEUWSBERICHT 6 GK 2017 – aan de slag](#): *Het Dienstboek: kaderteksten | Uitgelicht: Lied van de hogepriester (GK 201)*

- [NIEUWSBERICHT 7 GK 2017 – aan de slag](#): *Liturgische formulieren: nieuw taalkleed, functie | Uitgelicht: Doopformulier 3*
- [NIEUWSBERICHT 8 GK 2017 – aan de slag](#): *over de ruggengraat van de kerkdienst*

VIII Verstuurd

- Projecten Liturgisch jaar (oude projecten): 36
- Projecten Liturgisch jaar (actuele projecten): 391
  - 2019 (eerste helft): 93
  - 2018: 108
  - 2017: 190
- Divers materiaal: 212
- Notities:
  - 2018 – 2019: 200
  - 2017 – 2018: 214
  - 2016 – 2017: 200
- Documentatiemappen:
  - 2018 – 2019: 7
  - 2017 – 2018: 6
  - 2016 - 2017: 8

5. Advies aangaande het gebruik van nieuwe psalmbewerkingen – een eerste verkenning

40

Introductie

De synode heeft het deputaatschap onder andere de volgende taak meegegeven:

in kaart te brengen wat er bestaat aan initiatieven tot nieuwe psalmberijmingen en bewerkingen en de kerken te adviseren over het gebruik ervan; daarbij o.a. te kijken naar Psalmen voor Nu, Levensliederen en De Nieuwe Psalmberijming, en te overleggen met ISK.

Als eerste aanzet om deze synodeopdracht uit te werken, leveren wij een evaluatie van enkele psalmbewerkingen bij wijze van aselechte steekproef en dieptebooring.

We evalueren psalm 16, 93 en 133. Deze zijn bewerkt/berijmd in zowel de nieuwe psalmberijming (DNP) de levensliederen (LL) de psalmen voor nu (PVN). Daarnaast kijken we ook naar the Psalm project (TPP) en het gereformeerd kerkboek 2016 (GK) en het Liedboek 2013 (LB). De synode noemt weliswaar the Psalm project niet in haar opdracht, maar als internationale speler op het veld van de psalmbewerkingen die ook al ingang vindt binnen verschillende gereformeerd vrijgemaakte gemeentes leek het ons raadzaam deze bewerking mee te nemen. Ook kiezen we ervoor om de berijming in het Gereformeerd Kerkboek onder de loep te nemen. Daarnaast geven we ook de berijming uit het Liedboek 2013 weer.

Dit is een eerste aanzet, een verkennende ronde. Het zal onmogelijk zijn om alle psalmbewerkingen in zijn geheel te evalueren. Wel achten wij het mogelijk om de synode een indruk te geven van wat er bestaat en welke overwegingen dit oproept. De bespreking van de psalmen mondt daarom uit in een aantal aandachtspunten en overwegingen die we aan de synode voor willen leggen.

Achtergrond nieuwe psalmberijmingen.

Deputaten eredienst hebben gekeken naar de volgende volgens hen meest gangbare nieuwe psalmberijmingen:

- a. The Psalm Project (TPP)
- b. Psalmen voor nu (PvN)
- c. De nieuwe Psalmberijming (DNP)
- d. Levensliederen (LL)

We letten in dit rapport op de volgende *achtergronden*:

1. Wanneer is de bewerking tot stand gekomen?
2. Wat is de aanleiding voor deze bewerking?
3. Vanuit welke kerk, organisatie en/of instantie is het geïnitieerd en wie werken eraan mee?
4. Wat zijn de principes en uitgangspunten waar vanuit de bewerking vormgegeven wordt?

1. Wanneer is de berijming tot stand gekomen?
  - a. TPP gestart in 2009 met de uitgave van een CD. Vrijwel niet op Geneefse melodieën.
  - b. PvN: Startte in 2002. Niet of Geneefse melodieën.
  - c. DNP: In de loop van 2014 begonnen. Wel op Geneefse melodieën
  - d. LL voor het eerst uitgebracht in 2014. Op Geneefse melodieën.

2. De aanleiding

Vrijwel algemeen wordt door alle 5 genoemde psalmendichters aangegeven dat de berijming van het GKB 2006 en 2017; maar ook van het 'Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk', niet meer van deze tijd is. Met name het taalkleed is verouderd. Jongeren voelen zich niet verbonden met deze teksten. Ze zijn te afstandelijk geworden.

Voor enkele groepen geldt dat ook voor de melodieën: Psalmenproject en Psalmen voor Nu. Terwijl het een troostboek is en zeer waardevol.

3. Vanuit welke kerk, organisatie en/of instantie is het geïnitieerd en wie werken eraan mee? Voor alle nieuwe psalmuitgaven geldt dat ze, voor zover bekend, op eigen initiatief zijn gestart. Vaak uit een gevoel van nood. De bestaande berijming (1973 en van de GKv 2006) werd steeds lastiger in gebruik. Met name door het verouderde taalgebruik.
- TPP: The Psalm Project bewerkt de bekende Geneefse melodieën van de psalmen tot eigentijdse composities. Zo wil men de psalmen voor de volgende generaties levend houden. Daarbij ook 'recht doen aan de prachtige en melodieën van het Geneefse psalter'. The Psalm Project bestaat uit: Suzanne van der Velde, Ariën Vink, Miranda de Vlieger, Arend Jansen, Tor 2017 Jay-P Beijersbergen, Luca Genta, Magdalena Karas, Wilkin de Vlieger en Eelco Vos.
  - PvN: Het project Psalmen voor Nu is ontstaan uit de constatering dat psalmen zingen op de oude Geneefse melodieën steeds minder past bij de manier waarop de jeugd wil zingen. Omdat het gevaar bestaat dat de Psalmen zelf niet meer de aandacht krijgen, die ze verdienen, en men dan vaak overstapt naar opwekking, wilde het team rond Psalmen voor Nu een hedendaagse 'berijming'. Met aanhalingstekens, want (eind)rijm is veel minder nadrukkelijk aanwezig dan in de traditionele. Het hedendaagse karakter blijkt uit zowel de melodie en begeleiding, als uit de tekst.
  - DNP: *De Nieuwe Psalmberijming* is een initiatief van de stichting *Dicht bij de Bijbel*. Deze stichting wil de inhoud van de Bijbel op een aansprekende manier toegankelijk maken door het vervaardigen van Schriftberijmingen in eigentijdse taal. Er is geen kerkelijke achtergrond aangegeven.
  - LL: De beide dichters waren op het moment dat de bundel tot stand kwam lid van een van de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt. René Barkema en David Heek.
4. Wat zijn de principes en uitgangspunten waar vanuit de bewerking vormgegeven wordt?
- TPP: Zij willen de Geneefse psalmen dynamischer en eigentijds maken, met behoud van tekst en melodie. Ten opzichte van PvN heeft men de tekst en de melodie meer in tact gelaten. Over het algemeen worden de coupletten gevolgd in de berijming van 1773 of in die van het Liedboek voor de kerken. Wel zijn hier en daar ouderwetse woorden vervangen. En soms is de structuur iets aangepast, zoals in Psalm 134, waaraan een lofrijk refrein is gevoegd. Eelco Vos zegt daarover: "De structuur blijft herkenbaar, maar de intonatie wordt anders. Een piano is bij uitstek geschikt om meer dynamiek in de psalmen aan te brengen. De Geneefse melodieën zijn heel statisch. Ze worden vaak akkoord voor akkoord geharmoniseerd. Er is gezocht naar een manier om hier meer dynamiek in aan te brengen."
  - PvN: De psalmen van nu willen graag zo veel mogelijk aansluiten bij de grondtekst. Taal gebruiken die in deze tijd past. Bijvoorbeeld Psalm 147 spreekt over een gitaar en Psalm 150 over een piano. Men maakt ook gebruik van de dichterlijke vrijheid in de liederen.
Verder zegt men over hoe de vertaling overkomt. De poëzie van PvN kan oneerbiedig overkomen, maar tegelijkertijd is de pijn van David haast voelbaar in de tekst. Er is hier een vertaalslag gemaakt van hoe een Israëliet zijn pijn en zorgen beschrijft naar hoe wij dat doen in onze cultuur.
Wat betreft de melodie zegt PvN: er zijn uiteenlopende stijlen gebruikt, geïnspireerd door wat er de afgelopen tientallen jaren aan wereldlijke muziek is uitgebracht. Sommige 'nummers' zijn heel rustig (zoals Psalm 42-43), andere hebben een duidelijke beat (Psalm 150, op dezelfde cd).
  - DNP: Achtergrond is dat de oude Geneefse melodieën voor velen (vooral ouderen) nog vertrouwd klinken en nog altijd uitstekend te zingen zijn onder begeleiding van verschillende instrumenten. Daar biedt *De Nieuwe Psalmberijming* als extra een berijming aan die en eigentijds is en dicht bij de Bijbeltekst blijft.

- d. LL: De psalmen op de oude Geneefse melodieën zijn prachtig en verdienen het om in de eigentijdse taal gezongen te worden. De psalmen spreken over Christus. Dat willen de dichters sterker naar voren brengen. Vertaald op een manier dat jong en oud ze begrijpen en kunnen zingen. Niet alle psalmen zijn vertaald. Er is een selectie van 25 psalmen uitgewerkt.
 “De Levensliederen in dit boek zetten vooral in op de tekst: de kleur van het Oude Testament en de belichting van het Nieuwe Testament, zeggingskracht van het Nederlands van nu.”

Criteria

Het deputaatschap heeft de volgende criteria gebruikt om de psalmbewerking te beoordelen: vertaling en theologie van de psalm, tekst en taalkleed, muziek.

In de eerste plaats de vertaling en theologie van de psalm. Het is niet zo dat iedere psalmbewerking pretendeert een betrouwbare vertaling te zijn van de grondtekst, er zijn ook bewerkingen die bewust kiezen voor een vrije variatie op de Hebreeuwse psalm. In beide gevallen hebben deputaten hebben gekeken of de strekking van de psalm bewaard blijft. Daarbij moet vooraf gezegd worden dat de suggestie die van een berijmde psalm uit kan gaan, namelijk dat deze een betrouwbare weergave van de Hebreeuwse psalm is uit de wereld moet worden geholpen.

Naast theologie en vertaling zijn tekst en taalkleed in het onderzoek meegenomen. Nieuwe psalmbewerkingen komen niet zelden op vanuit moeite met het taalkleed in oudere bewerkingen. Deputaten hebben gekeken naar de toegankelijkheid en de diepgang van het taalkleed, de mate waarin de Hebreeuwse poëzie verdisconteert wordt in de Nederlandse bewerking, ook is er aandacht voor de vraag of de Nederlandse tekst op zichzelf genomen goed loopt, en of deze goed loopt op de melodie waarop de tekst geschreven is.

Vervolgens is er aandacht voor de muzikale setting. Met het oog op welk soort zang en begeleiding is de psalmbewerking geschreven. En komt de psalmbewerking op deze manier muzikaal goed uit. Een en ander leidt tot enkele samenvattende, concluderende opmerking per bewerkte psalm.

* PSALM 133

A. De Nieuwe Psalmberijming

1. *Wat kan het vreugde en voldoening geven
als mensen eensgezind in vrede leven,
als broers en zussen bij elkaar!
Het is als olie op Aärons haar,
die heerlijk ruikt en druppelt naar omlaag
tot in zijn baard en op zijn kraag.*

2. *Het is als Hermons dauw die neer komt stromen
tot hij op Sions heuvels is gekomen.
Van boven daalt de zegen neer!
Hoe heerlijk is de gave van de HEER:
Hij geeft aan wie in liefde samenleeft
het leven dat geen einde heeft.*

a) Vertaling

De eerste regel van couplet 1 is verkeerd vertaald. Het Hebreeuws geeft: Zie, wat goed en wat prettig, te wonen als broers met elkaar. Dat drukt een realiteit uit, DNP vertaalt met het hulpwerkwoord kan, wat een potentie uitdrukt en doet daarmee de strekking van de psalm geweld aan. Dit is een

ontoelaatbare aanpassing. (Onder is een woordelijke werkvertaling meegegeven voor diegenen die geen toegang hebben tot de grondtekst).

Broers en zussen, in de grondtekst gaat het enkel over broers.

De grondtekst heeft het over Aarons hoofd, DNP over zijn haar. Mogelijk vanwege rijm.

Het werkwoord jrd dat drie keer voorkomt in de psalm wordt door DNP op drie manieren vertaald, naar omlaag druppelen, neerstromen en neerdalen. In de grondtekst daalt de olie neer van het hoofd op de baard, op zijn kleding en de dauw op de heuvels van Sion. DNP wijkt daarvan af.

Regel 3-6 van couplet zijn een vrije weergave van de veel compactere Hebreeuwse tekst.

b) Theologie

Geen opmerkingen

c) Tekstueel

De eerste vier regels van couplet 1 lopen natuurlijk. Regel 5 en 6 zijn gekunsteld: druppelt naar omlaag. Waar je normaal druppelt of neer druppelt zou gebruiken, het is taalkundig volstrekt overbodig om 'naar omlaag' toe te voegen, olie druppelt niet naar omhoog. Bovendien zou naar beneden druppelen dan meer van de hand liggen. Mogelijk zat men met het rijmwoord kraag in de maag.

Couplet 2 regel 1: dauw die neer komt stromen. Dauw stroomt niet.

In regel 2 verwijst hij naar dauw. Op hij ligt ook nog de klemtoon in de melodie. Hierdoor komt er veel te veel gewicht op hij te liggen. Dit is onwenselijk.

Stromen is een ongelukkige vertaling, maar leidt ook tot de gekunstelde zegswijze dat de dauw op Sions heuvels is gekomen.

d) Taalkleed

DNP beoogt een toegankelijk taalkleed te gebruiken. Het lukt ook om de meest archaische taal te vermijden, doordat de formuleringen zo ongelukkig zijn gaat deze winst helaas weer verloren.

Begrijpelijke woorden in onlogische, gekunstelde zinnen leveren een nog steeds ontoegankelijk taalkleed op.

e) Muzikaal

De Geneefse melodie is degelijk en goed te zingen. Een goed kerklied moet aan een paar objectieve eisen voldoen en één daarvan is dat het door een grote groep mensen (gemeente) vrij snel aangeleerd en meegezongen moet kunnen worden. De Geneefse melodieën kenmerken zich door het gebruik van enkel halve noten en kwartnoten, wat ze ritmisch niet ingewikkeld maakt en daarbij komen ze ook zonder instrumentale begeleiding prima uit de verf, iets dat van veel hedendaagse begeleidingsafhankelijke liederen niet gezegd kan worden. De melodie van Psalm 133 straalt rust uit, blijheid (het majeur-karakter) en beweegt zich tussen d1 en d2; een prima ambitus voor de 'gewone' kerkzanger.

f) Conclusie

Op de vertaling valt veel af te dingen. De vertaling van de beginregel is een vervorming van de strekking van de tekst. De berijming doet op sommige plaatsen gekunsteld aan. De beeldspraak van neerstromende dauw klopt niet. Al met al overtuigt deze berijming niet onmiddellijk.

B. De levensliederen

1. *Kom, kijk eens naar dit heerlijke gegeven,
naar Gods gezin dat eensgezind wil leven,
als eenheid die veel goeds belooft!
't Is als de olie op Aarons hoofd,
die neerdruipt op zijn baard en bovenkleed,
waarin hij dienst als priester deed.*

2. *Ook is het als de dauw hoog op de Hermon,
die neerdaalt op de hellingen van Sion.
Daar valt de zachte regen neer:
het is de zachte zegen van de HEER.
Daar zorgt hij zelf voor rust en veiligheid:
het goede leven voor altijd.*

a) Vertaling

Het woord hine is vertaald, als kom, kijk eens naar, dat is vrij, maar wel beter dan DNP die de vertaling van dit woord achterwege laat.

Ook de levensliederen verbuigen de strekking, ipv het is goed en feitelijk samenwonen, wordt het in de LL veel goeds *beloven* en eensgezind *willen* leven. Het Hebreeuws drukt iets anders uit, namelijk het is goed als broers samen te wonen.

Broers wordt hier Gods gezin.

Hoofd is juist vertaald, maar daardoor het rijmwoord beloofd, wat de strekking van bijbelvers 1 onderuit haalt.

'waarin hij dienst als priester deed' toevoeging van LL.

Het werkwoord jrd wordt drie keer vertaald: neerdruppen, neerdalen, neerdalen. Net als DNP op afwijkende posities t.o.v. het Hebreeuws.

Het bijvoeglijk naamwoord zacht vind je in de grondtekst niet terug

Rust en veiligheid zijn toevoegingen.

Regel 3-6 zijn een zeer vrije weergave van de Hebreeuwse tekst.

b) Theologie

In deze berijming komt eigen interpretatie van de berijmer naar voren. In de zachte zegen van de Heer, komt een bepaald Godsbeeld mee.

c) Tekstueel

De tekst loopt over het algemeen goed. De klemtoon bij bovenkleed komt in de melodie op kleed in plaats van bo te liggen. Dat is een minpuntje. De middenrijm zachte regen, zachte zegen in regel 3,4 van couplet 2 doet weldadig aan. De metaforen zijn op een natuurlijke manier weergegeven.

d) Taalkleed

De dichter bedient zich van een prettig taalkleed. De tekst is eenvoudig te begrijpen, zonder infantiel te worden in taal en rijm.

e) Muzikaal

De Levensliederen zijn geschreven op de Geneefse melodieën. Voor een beschrijving daarvan zie A-e (de Nieuwe Psalmberijming).

f) Conclusie

Een berijming met potentie. De vertaling van de openingszin is ten onrechte verbogen en doet daarmee de strekking van de psalm geweld aan. Maar verder biedt deze berijming een goed zingbare, vloeiende, toegankelijke tekst op de vertrouwde melodie.

C. Psalmen voor Nu

Zo mooi

*Zo mooi, als mensen die familie zijn
de vrede onderling kunnen bewaren.*

*Zo mooi als olie uit Aarons baard
die in zijn kleren druipt, en heerlijk ruikt,*

*zoals de dauw die op de berg ligt bij Jeruzalem:
van boven naar beneden,
zo geeft de HEER zijn zegen:
hier gaat het leven nooit voorbij*

a) Vertaling

Opnieuw de hardnekkige vertaalfout 'kunnen'. Het gaat niet om een mogelijkheid, maar om een daadwerkelijkheid.

De aansporing 'zie' is weggelaten.

De vertaling mooi is aanvechtbaar. Toef kan wel iets van schoonheid uitdrukken, maar het is niet zo dat deze psalm de schoonheid van het proces van neerdalen van de olie op Aarons baard en kleed wil benadrukken.

Het heerlijk ruiken van de olie, is eveneens afgeleid van het woord toef.

De Hermon en Sions heuvels zijn omschrijvend vertaald.

Jrd is slechts eenmaal vertaald en wel als druipen.

In deze vertaling *ligt* de dauw op de berg, dit is anders dan de grondtekst.

b) Theologie

Geen opmerkingen

c) Tekstueel

Het komt over alsof de dichter met opzet voor de speelse tekst zo mooi heeft gekozen en niet voor wat is het mooi of wat mooi.

Het beeld in zijn kleren druipen is wat ongelukkig. Over of langs of op zijn kleren was beter geweest.

Het beeld van dauw die op de berg *ligt*, breekt de neerwaartse beweging. En verbreekt daarmee ook de verbinding tussen de neerdalende olie over Aaron en de neerdalende dauw. Dat is zwak, omdat in die neerwaartse beweging juist de overeenkomst ligt tussen de twee beelden.

De zinsnede van boven naar beneden mist een werkwoord, en dat is in dit geval hinderlijk. Feitelijk ligt nu de dauw van boven naar beneden. Dit maakt de tekst inconsistent.

Al met al is de tekst een wat onsamenhangend geheel, omdat de samenhang tussen de beelden van de olie, de dauw met de zegen van de Heer onvoldoende helder wordt verwoordt.

Sterk is dat de tekst aan het slot compact blijft, zoals het Hebreeuws.

Zonder rijm dwang en gelijke coupletten is het veel eenvoudiger om het Hebreeuws te volgen, dat lukt in deze bewerking dan ook veel beter dan in bovenstaande berijmingen.

d) Taalkleed

Het taalkleed is toegankelijk, maar de dichter heeft een bijzondere omgang met voorzetsels. Olie uit Aarons baard. Waar naartoe? 'Die in zijn kleren druipt'. Waarom in? Ook het weglaten van persoonsvormen verhindert dat het weliswaar toegankelijke taalkleed tot een toegankelijke tekst leidt. Die ontoegankelijkheid is niet het gevolg van dichtelijke vrijheid, maar van dichtelijke inconsistentie of vaagheid.

e) Muzikaal

Het lied staat in A-mineur, wat opvallend is bij een tekst die vooral spreekt over mooi, vrede, zegen, enz. Door alle overgebonden ritmes (syncopes) en de rusten is het wel belangrijk dat de melodie/tekst goed worden aangeleerd, dat gaat minder vanzelf/gemakkelijk als bij de Geneefse melodie. De melodie beweegt zich tussen c1 en d2, prima gebied voor de 'gemiddelde' kerk-z/ganger.

f) Conclusie

Het grote voordeel niet vast te zitten aan een berijming met alle beperkingen van dien, wordt door de dichter niet helemaal benut. Het is een rommelige tekst met onjuistheden in de vertaling.

D. The Psalm Project*Daar is het leven goed*

*Couplet 1   Wat is het heerlijk wat is het goed.
                           Daar waar de liefde de vrede ontmoet
                           geeft God zijn zegen, goed is het daar,
                           samen te leven, een met elkaar.*

*Refrein   Daar is het leven goed,
                           leven in eeuwigheid.
                           Waar God zijn zegen geeft
                           voor altijd.*

*Couplet 2   Het is als olie rijk uitgestort,
                           waarmee uw dienaar gezalfde wordt.
                           Zoals de regen bergen bedauwt,
                           zo heeft uw liefde gemeenschap gebouwd.*

a) Vertaling

Deze bewerking verhoudt zich in zijn algemeenheid veel vrijer tot de Hebreeuwse tekst, dan de andere bewerkingen.

Onmiddellijk valt op dat de strekking van bijbelvers 1 recht wordt gedaan in tegenstelling tot alle andere bewerkingen door te stellen dat het goed is, daar waar men samen leeft met elkaar. Daarmee sluit deze bewerking ondanks zijn vrije hand toch het best aan bij het Hebreeuws.

Ook wordt in het refrein bijbelvers 3 in zijn strekking juist weergegeven. Leven in eeuwigheid wordt gekoppeld aan de zegen van God. Overigens geeft het Hebreeuws hier wel de Godsnaam, Heer. Beter is het daarin het Hebreeuws te volgen, ook in een vrijere bewerking.

Het woord liefde keert in deze bewerking verschillende malen terug, maar komt niet op uit het Hebreeuws. Ook vrede is een toevoeging, die overigens iets beter te verdedigen is vanuit het woord jachad.

Het rijkelijke uitstorten, is een royale vertaling jrd (neerdalen). Dit zou je kunnen verdedigen vanuit Leviticus 21.

Zowel het proces van neerdalen van de olie, als het proces van neerdalen van de dauw wordt sterk gecomprimeerd weergegeven met weglating van eigennamen.

De zin 'zo heeft uw liefde gemeenschap gebouwd' is in zijn geheel een toevoeging.

b) Theologie

Deze bewerking voegt in couplet 2 overtuigingen toe die niet vanuit de psalm opkomen.

Het bouwen van de gemeenschap door Gods liefde vindt je in de psalm niet terug en komt ook niet uit de psalm op.

De psalm verbindt het neerdalen van de olie en de dauw met de zegen van de Heer die neerdaalt vanaf de Sion. Het zou te verdedigen zijn om te stellen dat het neerdalen van die zegen de bouwsteen is voor het broederlijk samenwonen en daarmee de cirkel rond te maken, die in de psalm open blijft. In deze bewerking worden echter in couplet 2 theologische elementen toegevoegd die de psalm zelf niet geeft. Bij couplet 1 en het refrein is dit niet of nauwelijks het geval.

c) Tekstueel

Onmiddellijk valt op dat deze bewerking zich veelvuldig van parallelisme bedient. Couplet 1 bedient zich van synthetisch parallelisme, evenals het refrein. De Hebreeuwse poëet echter heeft anders dan in zoveel andere Hebreeuwse poëzie nauwelijks gebruik gemaakt van

parallelisme, alleen de baard van Aaron keert eenmaal terug. Maar zowel Aaron als zijn baard zijn in deze psalmbewerking geëlimineerd.

De tekst loopt verder vloeiend en zingt makkelijk weg.

Van Dale kent het werkwoord bedauwen niet. En als het wel een bestaand woord is, dan blijft onduidelijk wat de analogie is tussen het bedauwen van bergen en het bouwen van een gemeenschap. Hier wreekt zich het loslaten van het werkwoord neerdalen, en de daarmee gepaard gaande beelden.

d) Taalkleed

Over het algemeen is het taalkleed zeer toegankelijk, zonder dat het kinderachtig wordt. Om dit te realiseren worden verwijzingen naar bijbelse eigennamen geofferd.

e) Muzikaal

De wiegende 6/8 maat komt goed uit de verf, omdat het gaat over heerlijk, goed, liefde, vrede, enz (pastoraal). Het geeft een beetje de Ierse 'tinwhistle-sfeer'. Het is een opgewekte melodie die goed bij de tekst past. De toonzetting is echt veel te laag voor gemeentezang (nota bene een lage e!!) en door de ritmes en de rusten waarschijnlijk lastig in te studeren zonder lead- of voorzanger(es). De woord-toon-verhouding is goed, ligt fijn, prima te zingen wat dat betreft (geen rare accenten oid).

f) Conclusie

Dit had in zijn soort een zeer geslaagd voorbeeld van een psalmbewerking kunnen zijn. Couplet 1 en het refrein zijn een overtuigende 'vrije' bewerking van de psalm waarin de strekking van de Hebreeuwse psalm duidelijk en krachtig naar voren komt. Met de lichte muzikale setting is zo de psalm weer toegankelijk gemaakt voor een publiek dat zich niet meer of moeizaam tot de Geneefse melodieën verhoudt. Helaas vliegt deze bewerking in couplet 2 zowel in theologie, als in toepassing van de beeldspraak, als in woordkeus uit de bocht.

E. Gereformeerd Kerkboek

1. *Kom, zie, hoe goed hoe lieflijk is 't als zonen
van Israels huis als broeders samenwonen,
in vrede bij elkander zijn.
Het is als olie, kostelijk en fijn,
die naar Gods heilig voorschrift is bereid,
waarmee de priester wordt gewijd.*

2. *Als olie die Aarons hoofd besproeide
en langs zijn baard en mantel nedervloede
is hun eendrachtig samenzijn.
Het is als Hermons dauw zo fris en rein,
een dauw, die door het vroege licht bestraald,
op Sions bergen nederdaalt.*

3. *Op Sions berg gebiedt de Heer de zegen,
daar wordt genade en vrede rijk verkregen,
het leven tot in eeuwigheid.*

a) Vertaling

Van alle bewerkingen spant deze de kroon als het gaat om willekeurige toevoegingen aan de Hebreeuwse tekst. Israels huis is een toevoeging, zin 5 en 6 uit couplet 1 komen uit de lucht vallen, de reinheid en frisheid van Hermons dauw, evenals zijn bestraling door het vroege licht, en ook het rijke verkrijgen van genade en vrede komen geheel op rekening van de berijmer. Een dergelijke berijming kan niet de pretentie voeren de bijbeltekst getrouw weer te geven.

Wel heeft deze berijming de zinsbouw van bijbelvers 1 recht gedaan.

Het werkwoord *jrd* wordt vertaald met besproeien, nedervloeien en nederdalen. Ook wordt het bijna helemaal op de juiste plaats neergezet. De enige afwijking tov. het Hebreeuws is dat in deze berijming *jrd* betrokken wordt op Aarons hoofd, terwijl in het Hebreeuws eerst zijn baard en daarna zijn kleed aan de beurt is. Hierbij moet aangetekend dat de vertaling besproeien nogal vrij is.

Couplet 3 zit dicht op de Hebreeuwse zegswijze dat de Heer zijn zegen *beveelt*.

b) Theologie

Geen opmerkingen

c) Tekstueel

Over het algemeen is duidelijk leesbaar dat er een fatsoenlijke dichter aan het werk is geweest bij deze berijming. De tekst loopt vloeiend door. En dat mag ook wel bij een dichter die zichzelf zoveel vrijheid permitteert ten opzichte van de tekst. Het werkwoord besproeien had beter vermeden kunnen worden. Dit roept onwenselijke associaties op bij het beeld van Aarons zalving.

d) Taalkleed

Naar het zich laat raden is het taalkleed van deze berijming archaisch. Woorden als elkander, nedervloeien en eendrachtig zijn in onbruik geraakt. Dat maakt de psalm ongeschikt om nog te gebruiken.

e) Muzikaal

Geneefse Melodie: zie opmerkingen bij De Nieuwe Psalmberijming en Levensliederen.

f) Conclusie

Deze berijming is te vrij en te uitbundig. Het is niet voor niets dat zowel de DNP als LL zich beperken tot twee coupletten. In deze berijming is voor de gebruiker volstrekt niet duidelijk wat nog opkomt uit de schrift zelf en wat toegevoegd is door de berijmer. Daarnaast is het taalkleed ontoegankelijk geworden.

F. Liedboek 2013

1. *Zie toch hoe goed, hoe lieflijk is 't dat zonen
van 't zelfde huis als broeders samenwonen.
Eén liefdeband houdt hen tezaam.
De zegen van Gods hoog verheven naam
daalt op hen neer vol zoete tederheid,
als olie die de priester wijdt.*
2. *Als olie die Aarons baard en kleren
met geur doordringt, zo is de gunst des Heren
voor wie eendrachtig samen zijn.
Als dauw is het, die ligt zo mild en rein
op Hermons top en daalt op Sion neer.
't Wordt al een tuin voor God de Heer.*
3. *Jeruzalem! Hier geeft de Heer zijn zegen,
hier woont Hij zelf, hier wordt zijn heil verkregen
en leven tot in eeuwigheid.*

* PSALM 16

A. De nieuwe Psalmberijming

1. Schenk mij bescherming God, ik schuil bij U.

U bent mijn meester, niets gaat U te boven.

De namaakgoden van het hier en nu

geven hun dienaars nooit wat ze beloven.

Mijn eerbetoon zullen zij niet meer krijgen.

Ik zal hun slechte naam voortaan verzwijgen.

2. U vult mijn beker, wat een overvloed.

U geeft mij levensruimte, wat een zegen.

Zelfs geeft U mij Uzelf, HEER, U bent goed!

U wijst mij dag en nacht de juiste wegen.

Ik stel mezelf voortdurend U voor ogen.

U staat mij bij, dus sta ik onbewogen.

3. Ik ben zo blij, ik weet mijzelf beschermd.

Wat zou mij ooit nog doodsangst kunnen geven?

HEER, omdat U zich over mij ontfermt

is niet het graf het einddoel van mijn leven:

U zult mij tot de volle glorie leiden.

Royaal mag ik genieten aan uw zijde.

a) Vertaling

Couplet 1

Regel 2: Adoon wordt hier met meester vertaald. Kan wel, maar gebruikelijk is Heer. Bovendien is de Godsnaam weggelaten in deze berijming. Dat is met het oog op de strekking van de psalm discutabel. Deze berijming laat bijbelvers 3 weg.

Regel 5: Eerbetoon, als vertaling voor offer (letterlijk: drankoffer/plengoffer met bloed).

Regel 6: 'slechte' is een toevoeging.

Couplet 2

Deze berijming kiest ervoor om JHWH (bijbelvers 5) als aansprekende wijs op te vatten (zoals NGB'51 en NBV) niet als subject (HSV). Ook in de vertaling van bijbelvers 7, 8 kiest deze berijming voor een 2^e persoon e.v. als subject, dat is met het Hebreeuws onvereenigbaar.

In regel 1 is het werkwoord vullen toegevoegd, terwijl het Hebreeuws hier een nominale zin heeft.

De notie van het erfdeel is weggelaten. Regel 3 is een vrije interpretatie van bijbelvers 5.

Barach uit bijbelvers 7 is weggelaten en ook de nieren vers 7 zijn wegvertaald.

Regel 6 onbewogen, letterlijk: ik zal niet aan het wankelen worden gebracht.

Couplet 3

Regel 1 ik ben zo blij: lett. Daarom verheugt zich mijn hart

Regel 2 is een toevoeging, komt niet op uit het Hebreeuws.

De notie van het vlees, het lichaam uit bijbelvers 9 is verdwenen.

De werkwoorden overgeven (bijbelvers 10, nl. mijn ziel aan het dodenrijk) en toestaan (bijbelvers 10, nl. uw getrouwe tot het zien van het graf) zijn samengenomen in de vertaling ontfermt in regel 3.

Regel 4 is een bewerking van de zin U laat uw getrouwe het graf niet zien.

Bijbelvers 11a is weggelaten

Al met al blijft onduidelijk of er een berijming van de Hebreeuwse tekst is nagestreefd of een vrije variatie op de psalm. Deze bewerking houdt daar ergens het midden tussen. Qua zinsbouw wordt het

Hebreeuws niet gevolgd. Sommige gedeeltes van de psalm zijn weggelaten. Voor een berijming van de Hebreeuwse tekst was een extra couplet geen overbodige luxe geweest. De boodschap van psalm 16, de bede om bescherming is in deze bewerking bewaard gebleven.

b) Theologie

Met deze bewerking is de verbinding met bv. Hand 2 verzwakt, omdat het vlees is wegvertaald. Dat is verlies. Het oudtestamentisch element van het offer en het erfdeel is ontweken. Dat maakt de psalm meer direct toepasbaar op de nieuwtestamentische gemeente.

c) Tekstueel

Couplet 1

Regel 4 de zin 'de namaakgoden van het hier en nu', is een achtbaan op deze melodie.

In een aantal gevallen valt op deze melodie de klemtoon verkeerd: couplet 1 regel 3 *namaakgoden* regel 4 *geven*; regel 5 *zullen* regel 6 *verzwijgen*.

De klemtoon valt ongelukkig in couplet 3 regel 4 het *ipv* graf, regel 5 de *ipv* vol, regel 6 ten *ipv* nie.

Couplet 2, regel 6 de uitdrukking 'sta ik onbewogen' is een ondoorzichtige manier van zeggen voor 'ik zal niet aan het wankelen worden gebracht'.

Couplet 3 regel 4 'Het graf het einddoel van mijn leven'. Bedoeld is eindstation. Gezien het Hebreeuws had beter het hele woord vermeden kunnen worden.

d) Taalkleed

ik ben zo blij, toegankelijke taal neigt hier af te glijden naar kinderlijke taal.

e) Muzikaal

Prachtige Geneefse melodie, goed zingbaar. Zet hoog in; waarschijnlijk als eerste lied van de ochtenddienst iets minder gelukkig te kiezen. Evt. toonsoort lager (*ipv* B-hypo-aeolisch naar A-hypo-aeolisch?)

f) Conclusie

Deze bewerking kiest niet tussen een vrije variant en een berijming van de Hebreeuwse tekst en hangt er daardoor wat tussen in. Beter is een van beide te kiezen. De Geneefse melodie is niet eenvoudig om een vloeiende tekst op te maken. Dat is in couplet 2 toch vrij goed gelukt, maar in couplet 1 en 3 helaas niet. Daarnaast kent de tekst een paar ongelukkige uitdrukkingen.

B. Levensliederen

1. *Bewaar mij, want ik schuil bij u, mijn God.
Ik wil mij zielsgraag aan de HEER verbinden:
'U bent mijn Heer, mijn leven, mijn genot.
HEER, los van u is er niks goeds te vinden.'
De heiligen, die mij veel vreugde geven,
wil ik vertellen hoe je goed kunt leven.*
2. *Wie het geluk bij andere goden zoekt,
is van problemen en verdriet verzekerd.
Ik volg hen niet, ik geef aan hen geen bloed.
De HEER is mijn bezit, mijn eigen beker.
Hij houdt me vast en laat me vrolijk leven
met al het moois dat hij mij heeft gegeven.*
3. *Om al zijn goede raad prijs ik de HEER.
Dag in dag uit houd ik de HEER voor ogen.
Ik merk zelfs 's nachts dat ik nog van hem leer.*

*Hij staat dan naast me, is om mij bewogen.
Dit maakt me sterk en blijft me blijdschap geven.
Ik leid een veilig en verzekerd leven.*

4. *U laat mijn ziel de dood niet ondergaan.
U laat mijn heilig lichaam niet ontbinden.
U wijst mij zelf de grote toekomst aan.
Heel dicht bij u zal ik volmaaktheid vinden.
Uw rechterhand zal volop blijdschap geven,
daar is het goed, daar bruist het van het leven!*

a) Vertaling

Couplet 1

regel 2 is een vrije bewerking van 'ik zeg tot de Heer'.

Regel 3 'mijn leven, mijn genot' zijn vertalingen van 'mijn goed'

Regel 5 maakt een bijzin van de hoofdzin

Regel 6 is een toevoeging van de berijmers, beter was het om regel 5 en 6 te benutten om de hoofdzin uit bijbelvers 3 weer te geven.

Couplet 2

Het leggen van de naam op de lippen uit bijbelvers 4 is weggelaten.

Regel 4, 'eigen' is een toevoeging

Regel 5 en 6 zijn een vrije bewerking van bijbelvers 6.

Couplet 3

Bijbelvers 7,8 en 9 worden hier in een vrije volgorde berijmd. Waarbij de strekking van die verzen in de berijming overeind blijft.

Regel 4, 'is om mij bewogen' is een toevoeging.

Regel 5 dit maakt me sterk is een bewerking van 'daarom zal ik niet aan het wankelen worden gebracht'.

Couplet 4

Regel 2 voegt bijbelvers 9b en 10b samen.

Regel 3 'de grote toekomst aanwijzen' is een bewerking van 'de weg van het leven bekend maken'

Regel 4,5,6 drukken de strekking uit van vers 11b.

Al met al komt bijna heel psalm 16 mee in deze bewerking, m.u.v. vers 4b. De berijming neemt behoorlijk wat vrijheid in de vertaling, maar blijft wel dicht bij de strekking van de psalm. Daarmee kan dit als berijming volstaan.

b) Theologie

Positief t.o.v. DNP is dat het vlees uit bijbelvers 9b in deze bewerking bewaard is gebleven. De berijming beweegt weg bij de OT-ische elementen van offer en erfdeel, maar 'ik geef aan hen geen bloed' is in dat opzicht een overblijfsel dat beter anders verwoord had kunnen worden. Nu is de verbinding met offeren niet geëxpliciteerd, waardoor het een ondoorzichtige uitdrukking wordt.

c) Tekstueel

Couplet 2 regel 3 Ik geef aan hen geen bloed, is een uitdrukking die vermeden had mogen worden. De inhoudelijke overgang binnen couplet 2 van regel 3 naar regel 4 is abrupt en onprettig. Beter is zoals GK, bij bijbelvers 5 een nieuw couplet. Of anders de overgang tussen coupletregel 4 en regel 5 plaatsen.

Klemtoon ongelukkig: couplet 2 regel 6 ge ipv ge, couplet 4 het ipv bruist.

Verder loopt over het algemeen de tekst goed en in harmonie met de melodie.

d) Taalkleed

Het taalkleed is over het algemeen toegankelijk.

Couplet 2 regel 5 en 6 is wel wat frivool geformuleerd.

e) Muzikaal

Geneefse melodie, goede woord-toon-verhouding.

f) Conclusie

Een sterke berijming op een gecompliceerde melodie met een paar zwakke punten, nl. de toevoeging in couplet 1 regel 6, de weglating van bijbelvers 4b, de abrupte inhoudelijke overgang in couplet 2.

C. Psalmen voor nu

Ik val niet uit zijn hand

Mijn God, ik kom naar u. Dan ben ik veilig;

Ik heb het u gezegd, en blijf het zeggen:

Ik heb u nodig, Heer. De rest is overbodig

De mensen hebben andere idolen

En wringen zich voor hen in honderd bochten

Maar dat zal ik nooit doen. En zelfs hun naam niet noemen

Mijn God, u vult mijn bord. U vult mijn beker:

U hebt iets moois bedacht, en straks is het van mij

U houdt mijn hele leven in uw handen

En ik kom goed terecht, want dat hebt u gezegd

De hele nacht lig ik aan God te denken;

Ik voel dat hij er is. Zijn wijsheid geeft me rust

Dan word ik blij, en zeker van mijn redding:

Ik leef, ik leef naast God. Ik val niet uit zijn hand

Want u zult mij niet zomaar laten sterven;

Ik hoef niet naar het graf. Want u laat mij niet los

U wilt mij leren waar ik u moet zoeken:

Heel dicht bij u, mijn God, zal ik gelukkig zijn

a) Vertaling

De oproep uit bijbelvers 1 'bescherm mij God' is ingewisseld voor een mededeling 'ik kom naar u'.

Daarmee wordt het karakter van de psalm veranderd.

Regel 7 'u vult mijn beker' is wezenlijk anders dan bijbelvers 5 'u bent mijn beker'

Regel 11 denken aan is fundamenteel anders dan prijzen om

Ook regel 15 drukt iets anders uit dan wat de psalm beweert, nl. niet *zomaar* laten sterven ipv mijn ziel niet prijsgeven aan het dodenrijk.

Deze bewerking volgt verder redelijk strikt het stramien van de psalm, maar vertaalt met een vrije hand.

Toevoegingen: regel 2 'ik heb blijf het zeggen, regel 7 'u vult mijn bord' regel 17 'waar ik u moet zoeken'

Weglatingen: bijbelvers 3

Vrije bewerking: regel 4 voor bijbelvers 4, regel 8-10 voor bijbelvers 5 en 6

Ook de titel ik val niet uit zijn hand als bewerking van bijbelvers 8 'omdat Hij aan mijn rechterhand is, zal ik niet wankelen' is een bewerking die dusdanig vrij is dat de Hebreeuwse psalm er alleen ternauwernood in terug ontdekt kan worden.

Al met al is dit een vrije bewerking met zowel enige potentie als de nodige gebreken. Op sommige plaatsen wordt de strekking van de psalm geweld aan gedaan en bijbelvers 3 is weggelaten. Anderzijds is regel 4 tot 6 een geslaagd voorbeeld van een vrije bewerking van bijbelvers 4.

b) Theologische kanttekeningen

Het lichaam uit vers 9b is helaas verdwenen.

De psalm verliest scherpte door de weglating van het erfdeel. Daardoor en door vertaalfouten verdwijnt uit beeld dat de Heer zelf het hoogste goed van de psalmdichter is. Theologisch gezien verlies je met deze bewerking dan wel zodanig veel dat de strekking van de psalm 'de Heer is mijn enig goed' uit het zicht verdwijnt en ingewisseld wordt voor een mooie, maar niet noodzakelijk uit deze psalm opkomende gedachte 'ik val niet uit zijn hand'.

c) Tekstueel

Het is een goed lopende tekst.

d) Taalkleed

Het taalkleed is soms wat vaag. 'U hebt iets moois bedacht en straks is het van mij'. Wat dan? Kan dit niet omschreven worden? 'Ik kom goed terecht'. Wat wordt daarmee bedoeld?

e) Muzikaal

PvN 16 (GK 16a) goed zingbaar. De toonsoort had wel iets hoger gekund, het blijft wel een beetje in het mezzo-register hangen, aan de lage kant (in tegenstelling tot de Geneefse melodie, die hoog inzet!).

Goed te begeleiden door piano of muziekgroep (niet ingewikkelde qua akkoorden/harmonie) en evt. zelfs op orgel prima te doen.

Niet verkeerd om ivm syncopen het lied aan te leren mbv leadzanger. Toegankelijk, 'licht verteerbaar' lied.

f) Conclusie

De theologische strekking van de psalm, nl. dat de Heer zelf het enig goed is van de dichter, is verloren gegaan. De hoofdgedachte 'ik val niet uit zijn hand' is een heel vrije interpretatie en niet noodzakelijk uit psalm 16 opkomende gedachte.

D. The Psalm Project

Psalm 16 is voor zover bekend niet bewerkt door the psalm project

E. Gereformeerd Kerkboek

1. *Bewaar mij, Heer, mijn toeverlaat zijt Gij!
Ik zeg tot U: Gij zijt mijn God, mijn Here.
Ja, buiten U is er geen goed voor mij,
er is geen ander die ik wil vereren.
Mijn blijdschap is uw heilig volk op aarde:
hen acht ik hoog, hen houd ik steeds in waarde.*
2. *Hoe worden zij door smart op smart verteerd
die om de gunst van andere goden vragen.
Hun offerdienst, bij hen zo hoog geëerd,
Begeer ik niet, ik kan die niet verdragen.*

*Hoe zou ik ooit in vreemde goden roemen?
Mijn lippen zullen zelfs hun naam nooit noemen.*

3. *Getrouwe Heer, Gij zijt mijn enig goed,
Gij zijt mijn heil, mijn erfdeel en mijn beker.
Wat Gij mij toeweest, wordt door U behoed,
ik weet bij U mijn toekomst eeuwig zeker.
Het meetsnoer viel voor mij in schone dreven:
het erfdeel tot bekoring mij gegeven.*
4. *Ik prijs de Heer, die mij heeft onderricht,
mijn hart blijft mij ook 's nachts nog inzicht geven.
Ik stel de Heer steeds voor mijn aangezicht
en wankel niet, want Hij beschermt mijn leven.
Dus zal ik juichend U mijn vreugde tonen,
ja, zelfs mijn vlees zal immer veilig wonen.*
5. *Gij, die mijn ziel van dood en graf bevrijdt,
behoedt mij als uw gunstgenoot voor 't sterven:
ik zal, door U op 't levenspad geleid,
de vreugde van uw aangezicht beërven.
Voor immer zal uw rechterhand bevatten
een overvloed van kostelijke schatten.*

a) Vertaling

couplet 1,

regel 2 'mijn God' is een toevoeging

regel 4 is in zijn geheel een toevoeging.

Regel 5 en 6 zijn een uitvoerige manier van omschrijven wat bijbelvers 3 bevat. Couplet 2

regel 3 'bij hen zo hoog geëerd' is een toevoeging

regel 4 de werkwoorden begeren en niet kunnen verdragen zeggen meer dan het Hebreeuws dat enkel stelt dat de dichter dergelijke offers niet brengt.

Ook regel 5 is een toevoeging

Couplet 3

Regel 1 er is hier gekozen om JHWH als aansprekende wijs op te vatten (vgl. NBG'51 en NBV)

Regel 2 mijn heil is een toevoeging

Regel 4 is een volledige toevoeging

Couplet 4

De nieren uit vers 7 en de rechterhand uit vers 8 zijn wegvertaald.

Couplet 5

Hachasied uit bijbelvers 10 is als gunstgenoot vertaald, het is een moeilijk te vertalen woord, degene die chesed praktiseert.

De uitdrukking behoeden voor het sterven drukt iets anders dan het graf niet zien.

Regel 3 het actieve Hebreeuws (u maakt mij bekend) wordt hier passief (ik word door u geleid)

Regel 6 een overvloed aan kostelijke schatten is een uitbundige vertaling voor een enkel gesubstantiveerd bijvoeglijk naamwoord dat lieflijk betekent.

Al met al volgt deze berijming de Hebreeuwse tekst vrij volledig. Waar het DNP opbreekt dat ze de psalm in slechts drie coupletten perst, vergaloppeert het GK zich door de psalm uit te spreiden over vijf coupletten, zodat er een overvloed aan opvullingen nodig is.

b) Theologische kanttekeningen

c) Tekstueel

De tekst loopt goed op zichzelf goed.

Maar op deze melodie ontstaan er klemtoonproblemen: couplet 1, regel 3 *ander*, regel 6 *waarde*, couplet 3 regel 6 *gegeven*, couplet 4 regel 6 *veilig wonen*, couplet 5 regel *levenspad* regel 4 *vreugde*, regel 6 *kostelijke schatten*. De problemen waarvoor de melodie de berijmer in met name de derde en de zesde regel stelt zijn dus niet voldoende overkomen in deze berijming.

d) Taalkleed

Het taalkleed van deze psalm is sterk verouderd. De zin 'het meetsnoer viel voor mij in schone dreven' spant de kroon, maar ook woorden en uitdrukkingen zoals *toeverlaat*, *in vreemde goden roemen*, *door smart op smart verteerd worden*, *ik weet mijn toekomst zeker*, *immer*, *vreugde beërven* en ook het persoonlijk voornaamwoord Gij dragen bij aan een archaisch taalkleed dat de psalm ondoorgrondelijk maakt en daarmee ongeschikt voor gebruik in de gemeente. Het taalkleed is ook overdreven, 'hoe worden zij door smart op smart verteerd' en 'een overvloed aan kostelijke schatten' zijn dichterlijke overdrijvingen.

e) Muzikaal

Geneefse melodie, al besproken.

f) Conclusie

Het taalkleed is sterk verouderd en verhindert de gemeente om te kunnen begrijpen wat zij zingt. Daarnaast is de keuze voor vijf coupletten niet geslaagd.

F. Liedboek 2013

1. *Bewaar mij, want ik schuil bij U, o God,
Gij zijt mijn Heer, en mijn geluk is zeker.
Gij maakt bestendig mijn voorspoedig lot,
Gij zijt mijn heil, mijn erfdeel en mijn beker.
Gij deelt mij toe zo liefelijke landouwen
dat mijn hart in mij opspringt bij 't aanschouwen.*
2. *In de gemeente die U trouw betuigt,
't geheiligd volk, vind ik mijn welbehagen,
maar 't boos geslacht, dat voor afgoden buigt,
vermeerdert zelf zijn smarten en zijn plagen.
Ik volg hen niet waar zij hun offers plengen
en nimmer zal mijn mond hun naam uitbrengen.*
3. *Ik prijs de Heer; Hij heeft mijn hart verlicht,
dat in de nacht zelfs blijft van Hem gewagen.
Ik houd bestendig naar zijn aangezicht
mijn ogen vol vertrouwen opgeslagen.
Ik wankel niet, want aan mijn rechterzijde
staat God, mijn Heer, die mij tot hiertoe leidde.*
4. *Daarom verheug ik mij van harte zeer,
want zelfs mijn vlees zal hier behouden worden.
Naar 't rijk des doods zendt Gij uw vriend niet neer,
Gij zult u tegen 't graf een helper tonen.
Het pas des levens doet Gij mij betreden
en overvloed van vreugde schenkt uw vrede.*

Ten overvloede geven wij ook de liedboekversie weer. Wat hierboven over het taalkleed is gezegd bij de berijming van het Gereformeerd Kerkboek is ook van toepassing op deze berijming. Om die reden besparen we ons de moeite om deze berijming ook op andere punten te toetsen.

* PSALM 93

A. De nieuwe psalmberijming

1. *De HEER regeert! Zijn koninklijk gewaad
is kracht en luister, en onwrikbaar staat
de troon waarop Hij zetelt voor altijd;
de aarde wankelt niet in eeuwigheid.*

2. *De zee verheft haar stem met groot geweld,
maar aan haar kracht wordt paal en perk gesteld.
Al gaan de golven nog zo luid tekeer,
daarboven in de hemel troont de HEER.*

3. *Uw woorden zijn betrouwbaar voor altijd
en in de tempel straalt uw heiligheid.
In deze wereld waar het water woedt
doorstaan uw woord en huis de hoogste vloed.*

a) Vertaling

Gewaad, werkwoord gesubstantiveerd.

Troon en aarde omgewisseld.

Bijbelvers 3: Naharot vertaald met e.v. Zee ipv m.v. rivieren of waterstromen

Bijbelvers 3: De drieslag 'n(j)asu naharot' uit vers 3, is gecomprimeerd tot de zee verheft.

Bijbelvers 5: edutecha vertaald als woorden, ipv getuigenissen of waarschuwingen

Tempel ipv huis

Couplet 3, regel 3 en 4 interpreterende toevoeging van de psalmbewerker

Conclusie: bijbeltekst wordt losjes gevolgd met toevoeging van een interpreterend slot. Op woordniveau wordt slordig vertaald. De drieslag uit bijbelvers 3 is genegeerd. Een gebrekkige vertaling.

b) Theologie

Couplet 3 regel 3 en 4 geven de interpretatie van de psalm volgens de bewerker weer. Dan is de theologische boodschap van deze psalm dat woord en huis van de Heer niet weggespoeld worden door 'water en vloed', als waren zij pilaren die overeind blijven.

Minder komt dan naar voren dat de Heer koning is van de wereld, die niet wankelt en verheven is boven de zee. Doorstaan lijkt in dat opzicht een afwijkend gekozen werkwoord, omdat de psalm zelf de nadruk legt op de onaantastbaarheid en soevereiniteit van de Heer over het geweld der wateren.

c) Tekstueel

Couplet 1 bevat een doorloopzin over drie regels 'zijn koninklijk gewaad – is kracht en luister, en onwrikbaar staat – de troon waarop hij zetelt voor altijd. In het slechtste geval vatten onnozele psalmzingers zijn koninklijk gewaad als object bij de Heer regeert op. Het onderbreken van de zin heeft ook geen poëtische meerwaarde. Deze constructie kan in dit geval beter vermeden worden. Alle andere hieronder genoemde bewerkingen vermijden een dergelijke constructie.

Bijbelvers 3 bevat een duidelijke spanningsopbouw die komt in deze bewerking in het geheel niet terug. Voordat de wateren zich ook maar enigszins kunnen verheffen, worden aan hen al weer paal en perk gesteld. Dat is een gemiste kans.

Ook is couplet 3, regel 1 en 2 wel erg recht toe, recht aan bewerkt. Het is Nederlands, en het rijmt, maar het is gespeend van iedere schoonheid.

De spanning en de poëzie die het Hebreeuws met zich mee brengen komt in deze bewerking niet van de grond.

d) Taalkleed

Over het algemeen is het taalkleed toegankelijk.

e) Muzikaal

Geneefse melodie; sterk, krachtig, majesteitelijk. Perfect passend bij de tekst.

f) Conclusie

Een gebrekkige bewerking. Op de vertaling valt veel af te dingen. De eigen interpretatie is niet raak. Het dichtelijk gehalte van de psalm komt in deze bewerking niet goed uit de verf.

B. Levensliederen

1. *De HEER regeert, gehuld in majesteit,
gekleed in almacht en hoogwaardigheid.
De wereld raakt beslist niet uit haar baan:
uw troon zal net als u altijd bestaan.*
2. *De oceanen bulderen, o HEER!
Ze daveren, de golven storten neer.
Maar boven storm op zee en waterkracht
heerst God de HEER met grote overmacht.*
3. *Wat u bedenkt is ongeëvenaard.
Wat u besluit is ons vertrouwen waard.
Uw niet te overtreffen heiligheid
versiert uw huis, HEER, tot in eeuwigheid.*

a) Vertaling

Mooi gevonden is de dubbele weergave gehuld, gekleed voor lavesj. De Hebreeuwse zinsbouw wordt niet strikt gevolgd, maar de inhoudelijke strekking van bijbelvers 1 en 2 wordt wel overgebracht in couplet 1. Vragen rijzen bij de keuze voor almacht ipv macht. Het betekenisveld van oz lijkt hier te ver opgerekt te worden.

Ook de vertaling oceanen voor Nahar roept vragen op. Nahar slaat toch meer op rivieren (Eufraat, Tigris, Nijl). Bij oceaan zou je eerder aan tehoom denken.

De drieslag uit bijbelvers 3 is bewaard gebleven in bulderen, daveren en neerstorten. Toch is de spanningsopbouw verloren gegaan doordat verheffen bij de eerste stap direct al als bulderen wordt vertaald.

Ook is het aanvechtbaar om de aanduiding God toe te voegen in couplet 2, regel 4. Het Hebreeuws gebruikt in deze psalm alleen JHWH. Moet je daar dan in je bewerking van afwijken?

Het lastige bijbelvers 5 wordt in couplet 3 wat uitvoerig weergegeven, waarbij regel 1 een toevoeging is en de vertaling besluit voor edutecha moeilijk te volgen is.

Al met al volgen de bewerkers de bijbeltekst vrij nauwkeurig. Soms weten ze op een knappe manier aan te sluiten bij het Hebreeuws, tegelijk zijn sluipe er wel verschillende onnauwkeurigheden in hun vertaling.

b) Theologie

De strekking van de psalm de majesteitlijke verhevenheid van de Heer boven de wateren staat in deze psalmbewerking overeind.

c) Tekstueel

De uitdrukking gekleed in hoogwaardigheid is niet alledaags en suggereert een associatie met hoogwaardigheidsbekleders. Dit is spitsvondig, maar het voegt niet zoveel toe.

De wereld raakt beslist niet uit haar baan, is ook een creatieve vondst voor de wereld wankelt niet.

De zin 'uw troon zal net als u altijd bestaan' is daarentegen ongelukkig, helemaal in combinatie met de melodie. Het woord altijd is al een wat simpele weergave voor olam, daarbij raakt ook het verband tussen de vaststaande wereld en de vaststaande troon uit het zicht.

Couplet 2 is een goed opgebouwde tekst. Het geweld van het water wordt rijk beschreven. Storm op zee en waterkracht zijn actuele verwoordingen van wat in de psalm tot uitdrukking wordt gebracht.

d) Taalkleed

Het taalkleed van de bewerkers verdient de nodige bewondering. Het is toegankelijk zonder oppervlakkig te worden en het bevat enige geslaagde vondsten.

e) Muzikaal

Geneefse melodie. Berijming goed passend gemaakt.

f) Conclusie

Een bewerking met potentie. Het is duidelijk dat de letterlijke bijbeltekst vrij strikt gevolgd wordt.

Deze wordt op sommige momenten knap berijmd. Op enige punten is er wel ruimte voor verbetering.

Vooraf in de vertaling, een enkele keer in de zinsbouw.

C. Psalmen voor nu

De HEER is koning,

bekleed met het hoogste gezag.

De HEER gaat gekleed in geweldige kracht,

geweldige kracht.

De aarde staat nu

stabiel en uw zetel staat vast,

vanaf het begin al. Voor eeuwig bent u,

voor eeuwig bent u.

De vloed komt op, HEER,

de vloed komt al bulderend op.

De vloed stoot zijn golven onstuimig vooruit.

Hoe machtig water

het razende water kan zijn.

Veel machtiger, HEER in de hemel, bent u.

Uw eigen woorden

zijn werkelijk waar. En uw huis

staat altijd te stralen van heiligheid, HEER.

Uw heiligheid, HEER.

a) Vertaling

Het werkwoord malach komt mooi tot uitdrukking in de vertaling de Heer is koning.

Ook hier wordt lavesj mooi dubbel vertaald, bekleed, gekleed.

Hoogste en geweldige zijn bijvoeglijke naamwoorden die niet zo uit het Hebreeuws opkomen.

Aarde ipv wereld.

De tijdsaanduiding nu is een toevoeging.

De drieslag n(j)asu nacharot komt duidelijk terug in de bewerking. Nacharot is wel als een enkelvoud vertaald. Daarbij is bulderend opkomen wel een uitbundige vertaling voor hun stem verheffen, en zijn golven onstuimig vooruit stoten voor hun gebulder verheffen.

Eigen woorden voor edut is zwak vertaald.

Altijd voor in lengte van dagen is minimalistisch vertaald.

Al met al, wordt de volgorde van de bijbeltekst vrij strikt gevolgd, met een vrije hand om er een schepje bij op of van af te doen.

b) Theologie

De strekking van de psalm de majesteitlijke verhevenheid van de Heer boven de wateren staat in deze psalmbewerking overeind.

c) Tekstueel

Deze tekst dringt niet door.

Het uitbundige gebruik van bijvoeglijke naamwoorden en de herhaling daarvan bij bijbelvers 1 (hoogste, geweldig) overstrekt als het ware wat toch al in de tekst zelf besloten lag. Het is teveel van het goede.

De keuze voor het woord stabiel om aan te duiden dat de aarde vaststaat is ook niet overtuigend. Het is diffuse taal. Een vaststaande, onwankelbare aarde past in het wereldbeeld van het oude nabij oosten.

Een stabiel staande aarde zou dan een soort van actualisering daarvan moeten zijn. Die overtuigt niet, dan is 'de aarde raakt beslist niet uit haar baan' toch een veel treffendere actualisering van dat beeld.

De zin 'voor eeuwig bent u' lijkt onaf.

Het is wel gelukt om een zekere opbouw in bijbelvers 3 aan te brengen.

Een couplet als 'hoe machtig water, het razende water kan zijn', is minder overtuigende poëzie dan wat de psalmtekst zelf al geeft. Die is rijker in zijn beeldtaal en spreekt daarom letterlijk meer tot de verbeelding dan deze tekst. Deze bewerking verzwakt de beeldtaal en ruilt dat in voor pseudo-poëtische zinsbouw. Dat overtuigt allerminst.

Al met al valt met deze tekst noch land, noch watervloed te bezeilen.

d) Taalkleed

De bewerking maakt gebruik van hedendaags Nederlands. Dat lukt goed. Het lukt echter onvoldoende om het verhevende dat mee moet komen in een psalmbewerking tot uitdrukking te brengen. Het gevaar dat alle mystiek wordt platgeslagen door begrijpelijke, toegankelijke taal is in deze bewerking niet vermeden.

e) Muzikaal

Deze bewerking van Psalm 93 is echt een 'lichte muziek' versie, niet te doen voor orgel (of klassieke muziekgroep); onlosmakelijk verbonden met de begeleiding. Meer geschikt voor een combo/band dan voor samenzang door de gemeente.

f) Conclusie

De strekking van de psalm staat overeind. (Ver)taal kundig vliegt de bewerking nergens volledig uit de bocht.

D. The Psalm project

*U, Heer, bent koning, hoogste majesteit,
bekleed met sterkte en met heerlijkheid.*

U houdt de aarde stevig in uw hand.

Eeuw uit, eeuw in, onwankelbaar in stand.

Refrein

*Uw macht is groot en uw trouw zal nooit vergaan.
Al wat u ooit beloofd hebt blijft bestaan.*

*U Heer bent sterk al gaat de storm tekeer.
Daar bovenuit bent U de hoogste Heer.
Uw kracht is groter, sterker dan de zee.
Eeuw uit, eeuw in, gaan uw beloften mee.*

Refrein

a) Vertaling

Deze bewerking begint met een aansprekende wijs, die is in het Hebreeuws niet gegeven. De uitdrukking dat de Heer de aarde in zijn hand houdt, komt uit het Hebreeuws niet op. De drieslag uit bijbelvers 3 is in couplet 2 gecompriemd tot het tekeer gaan van de storm. Storm is een aanduiding die ver bij nahaner vandaan ligt. Het refrein combineert elementen uit bijbelvers 1 en 5. De heiligheid van het huis van de Heer uit bijbelvers 5 is in deze bewerking volledig verdwenen. Al met al, valt uit deze bewerking zeker wel op te maken dat deze gebaseerd is op psalm 93. Maar de bewerking is zoals bekend bij the psalm project geen strikt volgen van de tekst, maar een vrije weergave met coupletten en refrein.

b) Theologie

Opvallend is dat het woord trouw in het refrein is opgenomen en ook de nadruk op het belofde. Het is niet ondenkbaar om op basis van deze psalm te spreken over de trouw van de Heer, maar het is wel een vertaalslag, in die zin dat de psalm dit zelf niet letterlijk doet en toch meer nadruk legt op macht en majesteit van de Heer. Daarnaast is de zin 'al wat u ooit beloofd hebt blijft bestaan' wat lastig te verwerken, omdat het bij beloftes toch meer op aan komt of degene die ze doet, zich er aan houdt, meer dan of die beloftes al dan niet blijven bestaan. De hier gekozen zinsnede is een wat raadselachtige theologische uitdrukking. Mogelijk is hier door de bewerkers vergeten onderscheid te maken tussen de belofte zelf en de inhoud van de belofte.

c) Tekstueel

De eerste zin loopt niet. 'Hoogste majesteit' is een los element dat niet goed in de zin past. De spanning van bijbelvers 3 is in deze bewerking geheel en al verloren gegaan. Nog voor de storm tekeer kan gaan, is de sterkte van de Heer al gemobiliseerd. De zin, 'al wat u ooit beloofd hebt blijft bestaan' lijkt een stijlfout te bevatten. Geen sterke tekst.

d) Taalkleed

Het taalkleed van deze bewerking is heel eenvoudig en toegankelijk, maar mist overtuiging omdat de tekst niet helemaal goed loopt en de rijkdom van de psalm er ook wel in is platgeslagen.

e) Muzikaal

De tekst is majesteitelijk, spreekt over de grootheid van God, maar de maatsoort 6/8 is meer wiegend, pastoraal van karakter. De melodie is erg laag; komt niet boven a1 uit; kan gemakkelijk een grote terts omhoog. Het lied staat geschreven in een toonsoort met 6 kruizen. Praktisch gezien: welke muzikanten (amateur) gaan dit fijn vinden om te spelen? Op zich is het lied ritmisch goed te doen, op wellicht een paar overbindingen en zestiende noten na (met daardoor voor het gevoel wat vreemde woord-toonverhoudingen), maar tegenwoordig zijn de kerkgangers wel wat gewend (met opwekkingsliederen) op het gevaar af dat 'verkeerde' loopjes of ritmes ingesleten raken... Zie daar het belang van goed aanleren onder leiding van bekwame musici. Meer geschikt voor piano en/of muziekgroep dan voor orgel.

f) Conclusie

De vrije hand in de bewerking importeert theologische overwegingen die niet zo direct uit de psalm voortkomen. De tekst loopt niet goed. En er is sprake van verarming ten opzichte van wat de psalm zelf in poëtisch opzicht biedt.

E. Gereformeerd Kerkboek

1. *De Heer regeert, bekleed met majesteit,
omgord met kracht en grote heerlijkheid.
De wereld staat, bevestigd door zijn hand.
Van eeuwigheid zijt Gij, uw troon houdt stand.*

2. *Een woest geweld klinkt op van stroom en vloed,
een luid gedruis dat alles beven doet.
Hoog boven zee en golven, hoe vol kracht
troont onze Heer, onwankelbaar in macht.*

3. *Getrouw en waar is uw getuigenis,
het woord dat door U zelf gesproken is.
De heiligheid is voor uw huis, o Heer,
de eeuwen door tot sieraad en tot eer.*

a) Vertaling

Couplet 1:

Grote heerlijkheid en bevestigd door zijn hand zijn toevoegingen.

In deze vertaling komt niet uit dat zowel bij wereld als bij troon het zelfde werkwoord (cun) gebruikt is.

In het tweede couplet is de drieslag gecompriemd tot een tweeslag, zonder spanningsopbouw. In feite is het tweede couplet een hele vrije weergave van de bijbelverzen 3 en 4. Waar het wankelen van de wereld uit bijbelvers 1 in deze bewerking genegeerd is, verschijnt hier nu ineens het onwankelbare tronen van de Heer.

Regel 2 uit couplet 3 is een toevoeging.

Deze bewerking volgt de volgorde van het Hebreeuws vrij strak, maar permitteert zich wel allerlei vrijheden, soms een weglating, maar vooral veel toevoegingen.

b) Theologie

De strekking van de psalm de majesteitelijke verhevenheid van de Heer boven de wateren staat in deze psalmbewerking overeind.

c) Tekstueel

De tekst loopt prima.

De spanningsopbouw in bijbelvers 3 keert in deze tekst helaas niet terug. De drieslag is een tweeslag geworden, waarin onmiddellijk over een woest geweld wordt gesproken. Dat is een misser.

d) Taalkleed

De psalm maakt gebruik van Gij en getrouw, maar is verder qua taalkleed niet heel sterk verouderd.

e) Muzikaal

Geneefse melodie.

f) Conclusie

Een sterke psalmbewerking. De boodschap staat. De tekst loopt goed. Omwille van de berijming heeft de bewerker zich een aantal vrijheden veroorloofd ten opzichte van het Hebreeuws. Dat is haast niet te vermijden. Spijtig is dat bijbelvers 3 niet beter uit de verf komt.

F. Liedboek 2013

1. *De Heer is koning, Hij regeert altijd,
omgord met macht, bekleed met majesteit.
Hij grondvest d' aarde, houdt haar vast in stand.
Onwrikbaar staat het bouwwerk van zijn hand.*

2. *Uw troon staat van de aanvang af gesteld
op vaste pijlers in het oergeweld.
Rivieren slaan, rivieren slaan, o Heer,
het water stijgt, het water stijgt steeds meer.*

3. *Geweldiger dan water en dan wind
is in de hoogte God die overwint.
Geweldig is de Here die zijn voet
plant op de nek van deze watervloed.*

4. *Uw macht is groot, uw trouw zal nooit vergaan,
al wat Gij ooit beloofd hebt blijft bestaan.
Tot sieraad is uw hoge heiligheid
en in die glans trotseert uw huis de tijd.*

a) Vertaling

Regel 1 is een dubbele vertaling van adonai malach.

Ook is de Heer subject van het grondvesten van de aarde. Terwijl in het Hebreeuws de wereld subject is. Vraagtekens zijn te stellen bij de vertaling aarde, je zou dan eerder erets verwachten.

Het bouwwerk van zijn hand is een toevoeging, evenals couplet 2: vaste pijlers in het oergeweld.

De drieslag van bijbelvers 3 is een vierslag geworden.

Het werkwoord overwinnen couplet 3, regel 1 is een toevoeging. Evenals regel 3 en 4 van dit couplet.

En regel 1 van couplet 4.

Edut is vertaald als beloften ipv getuigenis of waarschuwingen.

Al met al, een vertaling van vijf bijbelverzen in vier coupletten levert zoals je kunt verwachten een heel vrije hand bij de berijmer op. Het is duidelijk dat deze bewerking een berijming van psalm 93 is, maar de hand van de berijmer is dominant aanwezig in deze bewerking.

b) Theologie

De bewerker kiest voor een mythologische interpretatie van de wateren, mogelijk in verband met Genesis 1,2. Deze bewerking roept de associatie op van een strijd tussen JHWH en yam. 'Geweldig is de Here die zijn voet plant op de nek van deze watervloed.' Er komt nog net geen zeemonster aan te pas. Enerzijds valt hier gedeeltelijk wat voor te zeggen, omdat de rivieren in die zin gepersonifieerd worden dat ze hun stem verheffen. Anderzijds is er, los van de exegetisch-theologische kwestie van een strijd tussen JHWH en de zee, in deze bewerking sprake van overdrijving. Het woord tehoom valt niet in deze psalm. Het antropomorfisme van de Heer die zijn voet plant op de nek van deze watervloed is prachtig, maar komt geheel op rekening van de psalmbewerker en helemaal niet van de psalmdichter.

c) Tekstueel

Het grote voordeel van de indeling in vier verzen is dat deze dichter als enige rustig de tijd kan nemen om de spanning uit bijbelvers 3 zich te laten ontwikkelen. Dat is prachtig gedaan, de bewerker mag

overdreven hebben, voor hem pleit dat het gelukt is de spanning die in de psalm zit tot uitdrukking te brengen in de bewerking.

d) Taalkleed

Zoals boven vermeld heeft de bewerker gekozen voor een taalkleed dat mythologisch aandoet. Dit is voor een groot deel interpretatie. Ook deze bewerker maakt gebruik van het persoonlijk voornaamwoord Gij, dat voor velen archaisch aandoet.

e) Muzikaal

Geneefse melodie.

f) Conclusie

Een spetterende psalm. Heerlijk om te zingen, maar een vertaling met teveel fantasie en een dubieuze theologische interpretatie.

Aandachtsgebieden en overwegingen voor de synode

Na dit heel specifieke inzoomen op enkele psalmbewerking heeft het deputaatschap terug uitgezoomd naar de meer algemene vraag omtrent de plaats van de psalmen in de liturgie en komt dan tot de volgende aandachtspunten en overwegingen voor de synode.

1. De synode doet er goed aan zich te realiseren dat geen van de bewerkingen kan realiseren dat de psalmen gezongen worden. Het gaat om niet meer dan bewerkingen van de psalmen. Dat is te onderscheiden van de psalmen zelf. Het zou goed zijn als de kerken zich hiervan meer bewust zijn en de gezongen psalmbewerkingen niet vereenzelvigen met de bijbelse psalmen.
2. Zeker in het geval van een psalmbewerking in gelijke strofen op rijm wordt de Hebreeuwse psalm in een mal geperst waar deze van nature niet in zit. Dit leidt er vrijwel onherroepelijk toe dat de literaire structuur van die psalm geweld wordt aangedaan.
3. Daarnaast bestaat er binnen het deputaatschap aarzeling of de psalmen als geheel bedoeld en geschikt zijn om te zingen. De kerken kunnen er bijvoorbeeld ook voor kiezen om de psalmen te bidden in plaats van te zingen. Of om hierin te differentiëren tussen verschillende psalmen.
4. Het deputaatschap beveelt dan ook aan om alvorens als synode bepaalde psalmbewerkingen te omarmen dan wel te ontraden, een brede, grondige bezinning te starten op de plaats van de psalmen in de liturgie in zijn algemeenheid.